

Vahi osztják nyelvtanulmányok

(Második közlemény)*

Névszók

A főnév

A főnévalkotás

117. Két formája van: a szóképzés és a szóösszetétel.

A szóképzés

117a. A produktív képzők száma viszonylag csekély. Az alábbiakban — gyakoriságuk sorrendjében — felsoroljuk a leginkább használatos névszóképzőket.

A) Denominális névszóképzők:

-*ál/i/-al/i*: kicsinyítő képző (a leggyakoribb élő képző). Pl. *kulal'i* 'halacska' (*kul* 'hal'), *nipikal'i* 'könyvecske' (*nipik* 'könyv'), *öyäl'i* 'leányka' (*öyi* 'leány') stb.

-*sä/-sa* (+ a ktsz., vagy a tbsz. jele): gyűjtőnévképző (anyagomban csak rokonságnevekkel fordul elő). Pl. *jəysəyəm* 'apa a fiával' (*jəy* 'apa'), *jəysät* 'apa a fiaival' (tbsz.), *älizayən* 'bátyák' (ktsz.), *älisat* 'bátyák' (tbsz.); *əs(s)äjəysät* 'család' (*əs* 'anya', *jəy* 'apa').

-*i*. Pl. *köčəy* 'kard, szablya' (vö. *köčəy* 'kés') stb.

Minden bizonnyal képző a rokonságnevek *-i/-j* eleme: *äl'i* 'báty', *äni* 'idősebb leánytestvér', *əŋki* 'anya', *iki* 'öreg; nagyapa', *imi* 'öregasszony', *kak'i* 'fiatalabb fiútestvér', *öyi* 'vki leánya; kisleány' stb.

-*as*. Pl. *köras* 'alak, forma' (*kör* 'kép') stb.

-*at*. Pl. *köyat* 'hosszúság, hossz' (*koy* 'hosszú') stb.

Egy szóban a kettős szám jelének képző funkciója van: *jakkən* 'házaspár' (*jay* 'emberek, nép').

B) Deverbális névszóképzők:

-*wəs/-wəs*. Pl. *čoyilwəs* 'sivítás, füttyülés' (*čoyil-* 'füttyül, zúg') stb.

-*wə*. Pl. *länkiwə* 'temető' (vö. KARJ.—TORV. *länkis* ua.) stb.

-*əw/-əw*. Pl. *əntəw* 'öv; szíj' (*ənt-* 'felölt'); *ronkintəw* 'kolomp (a tehén nyakán)' (vö. TYERJ. *ronkışəlla* 'zeng, cseng' [pl. csengetyű]) stb.

-*əs*. Pl. *näməs* 'ész; értelem' (TYERJ. *nomia* 'emlékezik') stb.

-*i*. Pl. *käl'i* 'a halott; holttest' (*käla-* 'meghal') stb.

Szóösszetétel

117b. A szóösszetételeket legcélszerűbb az előtag szófaji hovatartozása szerint osztályoznunk. Ez alól kivételt csak néhány olyan összetétel képez, melynek utótagja valamely „képző-szerű” névszó.

* Az első közleményt l. NyK. LXVII, 181—216.

A) Főnévi összetétel. (Az előtag főnév.)

a) Egyszerű összetételek.

1. Az előtag anyagnév. Pl. *jyŋkuri* 'fateknő' [*jy* 'fa', *kuri* 'teknő'], *məŋkat* 'földkunyhó' [*məŋ* 1. 'ország', 2. 'föld', *kat* 'ház']; *səŋmətjyŋ* 'nyírfa (kivágott, nem élő fa; Holz)' [*səŋmət* 'nyír', *jyŋ* 'fa'] stb.

2. Az előtag nemet, embert, tisztséget stb. jelentő szó. Pl. *nikan* 'cárnő' [*ni* 'nő', *kan* 'cár'], *kujəkəsi* 'férfi' [*ku* 'férfi', *kəsi* 'ember'], *kəsiköl* 'emberi hang' [*kəsi* 'ember', *köl* 'hang, szó'], *kəlijyŋ* 'koporsó' [*kəli* 'halott (ember)', *jyŋ* 'fa'], *kanməŋ* 'ország' [*kan* 'fejedelem', *məŋ* 'ország, táj, föld'] stb.

3. Az előtag állat- vagy növénynév. Pl. *əmpoy* 'kutyafej' [*əmp* 'kutya', *oy* 'fej'], *ńőŋəssəŋ* 'nyusztprém' [*ńőŋəss* 'nyuszt', *səŋ* 'bőr, prém'], *paŋləwət* 'nyárfalevél' [*paŋ* 'nyárfa', *ləwət* 'levél'] stb.

4. Az előtag valamely vonatkozásban helyet jelöl. Pl. *ləlpam* 'ülőhely (csónakban)' [*ləl* 'csónakrész', *pam* 'fű, széna'], *laraspam* 'tengeri fű (növény-név)' [*laras* 'tenger', *pam* 'fű'], *torəmwəŋ* 'ég, menny' [*torəm* 'ég, menny', *wəŋ* 'vas'] — „mert az ég vasból van” — (az egyik adatközlőm megjegyzése), *jəŋk ləŋk* 'a víz istene (tőle függ a halászat sikere)' [*jəŋk* 'víz', *ləŋk* 'isten, bálvány'], *kərkəŋl* 'tégla' [*kərk* 'kemence', *ŋl* 'kövecske'], *lujwəŋ* 'gyűrű' [*luj* 'ujj'], *wəŋ* 'vas'], *ləlŋay* 'katonák, katonaság' [*ləl* 'háború', *ŋay* 'emberek, nép'] stb.

5. Az előtag 'al-', 'fel-', 'elő-' stb. jelentésű főnév. Pl. *numtorəm* 'Isten' [*num* 'a felső rész', *torəm* 'isten'], *ilnowət* 'a múlt, rég' [*il* 'elő, régi', 2. *nowət* 'kor'] stb.

6. Az előtag olyan főnév, mely „vmi számára való” fogalmat, dolgot fejez ki. Pl. *loyat* 'lóistálló' [*loy* 'ló', *at* 'bekerített hely, istálló'], *čəjput* 'teáskanna' [*čəj* 'tea', *put* 'fazék, edény'] stb.

7. Az utótag valamely „képző-szerű” főnév: *čow* 'vminek a fele', *peŋək* 'fél, vminek a fele', *pil-pil* 'fél, társ; oldal', *ont* 'vminek a belseje' stb. Pl. *ńəŋčow* 'félkenyér', *sempelək* 'fél szem, félszemű', *kaləppil* 'unoka', *woront* 'erdő' stb.¹

8. Szórványos esetek: *ləktəŋ* 'útvég, az útnak a vége' [*lək* 'út', *təŋ* 'vég, utolsó rész'], *pərkəwat* 'vihar' [*pərkə* 'füst', ? 'hóesés']; *səŋjul* 'fekete áfonya' [*səŋ* 'szén, fekete szén', *ul* 'bogyó']; *lulpənə* 'dal' [tkp. 'száj-fonal'] vö. KARJ. — Torv. *lul* 'Mund', *pənə* 'Zwirn, Schnur; Saite'] stb.

b) Többszörös (főnévi) összetételek.

Néhány szóban az összetétel első tagja maga is összetétel. Pl. *kanməŋ-jay* 'cárnép', *kotəlŋor-lət* 'délidő (tkp. nap-közép-idő)', *sempelək-ku* 'félszemű ember' stb.

c) Az a) és a b) pontban felsorolt típusokban az összetétel tagjai a ragozás során nem válnak el egymástól: pl. *jyŋkuri-ńə* 'fateknőben', *nikan-əŋ* 'cárnővé' stb. Néhány — úgy látszik — rokon értelmű szóból álló összetétel tagjai a képzés és ragozás során önálló szóként szerepelnek s a megfelelő végződést mindkét részükben felveszik. Pl. *əjŋköl* 'hír' [**əj* 'beszéd', *köl* 'szó, hang']: *əjəŋ-kələŋ imi* 'beszédes asszony'; *ləŋort* 'szolga' [*ləŋ* 'szolga; unokatestvér', *ort* 'fejedelem']: *ləŋət-ortəl* 'szolgák' stb. A kettős szám jelével: *niŋən-kujəŋən* 1. 'fiatal házások', 2. 'fiatalember és leány együtt' [*ni* 'nő', *ku* 'férfi'] stb.

¹E típus egyes esetei a megelőző típusok valamelyikének is felfoghatók. Pl. *ńəŋčow* 'félkenyér' = 'kenyérből álló fél' (vö. 1.) stb.

B) Melléknévi összetétel. (Az előtag melléknév.)

Pl. *ājni* 'leány' [*āj* 'kicsi, kis', *ni* 'nő']; *wərtul* 'áfonya, брусника' [*wərtə* 'piros', *ul* 'bogyó']; *tōrasku* 'kupec, kereskedő' [*tōras* 'gazdag', *ku* 'férfi'], *jəmwər* 'béke' [*jəm* 'jó', *wər* 'ügy, dolog'] stb.

C) Lényegüket tekintve a szóösszetételek körébe tartoznak az ún. állandó szószervezetek. Két csoportjuk van: a) a szerkezet előtagja melléknévi igenév, b) az előtag melléknévi igeneves szerkezet. Példák: a) *litot* 'étel; ebéd' [*litə*: *li* 'eszik', *ot* 'valami, dolog'], *kōyərjənk* 'húsleves' [*kōyər*tə: *kōyər*- 'főz', *jənk* 'víz'], *kāncjintə juy* 'ceruza' [*kāncjint*ə: *kāncjint*- 'ír', *juy* 'fa']; b) *ku* *weltə ku* 'halász (tkp. halat ölő férfi)', *rək wərtə imi* 'parasztasszony (tkp. liszt csináló asszony)', *tōyət wərtə juy* 'gyufa' (tkp. tűz csináló fa) stb.

A főnév-típusai

118. A főnevek részben mássalhangzós, részben magánhangzós tövűek.

119. A mássalhangzós tövűek egy vagy két mássalhangzóra végződnek.

120a. Egy mássalhangzóra végződő főnevek: *oy* 'fej', *kat* 'ház', *emter* 'tó', *sōymət* 'nyírfa' stb.

120b. A leggyakrabban előforduló tövégi mássalhangzók a *γ* (a főnevek kb. 12%-ában), az *r* és az *l* (kb. 10–10%). Az ide tartozó szók az egy mássalhangzóra végződő tövek mintegy 30–35%-át teszik ki. Ugyancsak gyakran fordul elő a *j*, a *t*, az *m* és az *s* (egyenként mintegy 5–6%-os gyakorisággal). A *w*, *n*, *k* és az *η* mássalhangzókkal viszonylag ritkábban találkozunk (egyenként kb. 3–4%-ban). Ennél is ritkábbak a *č*, a *t*, az *ń* és az *l* mássalhangzók. Legritkábban az *l* és az *η* fordul elő (egyenként 1%-nál kisebb gyakorisággal).

121a. Két mássalhangzó szövégen csak egyszótagú szavakban fordul elő. Például: *əmp* 'kutya', *jənk* 'víz', *wont* 'erdő' stb.

121b. A következő mássalhangzó-csoportok szoktak viszonylag gyakrabban előfordulni: *ηk*, *mp*, *nt*, *ńl*, *rt* és *ńč* (egyenként kb. 1%-os gyakorisággal), az összes főnevek mintegy 5–6%-ában.

122a. A magánhangzóra végződő tövek végén leggyakrabban *i* van (kb. 8%-ban). Ezt követi gyakoriságban az *i* (kb. 5%). Ritkábban előfordul még az *ä*, *ə* és az *ə* (egyenként 1–2%-os gyakorisággal). Szövégen *a*, *o*, *u* magánhangzókkal csak elvétve találkozunk. A többi magánhangzó (*ü*, *ö*, *e*, *ő* és *ö*) — anyagunkban — tövégen nem fordul elő.

122b. Az *-ə/-ə* magánhangzóra végződő tövek szövégen levő magánhangzója a számjelek, a ragok és a birtokos személyjelek előtt *-ä/-a* hangként jelentkezik. Például: *pətə* 'fenék': *pətəyən* 'fenekek (ktsz.)', *pətüt* 'fenekek', *pətä-jä* 'fenékre'; *päjə* 'csomócska': *päjəm* 'csomócskám'; *təytə* 'darab; rész': *təyət* 'darabok; részek' stb.^{1a}

122c. A *ni* 'nő'; asszony' szónak a ragozási teljes töve *nir-*, a *ku* 'ember; férfi, férj' szóé *kuj-*(*kujə*-).

123. A főnevek 2–9 fonémából állnak. A szavaknak mintegy 50%-a egyszótagú. Kb. 45% kétszótagú, 5% pedig háromszótagú (= összesen 100%). A főneveknek kb. 80%-a végződik mássalhangzóra. A magánhangzóra végződők százalékaránya kb. 20%.

^{1a} Valószínűnek tartjuk, hogy ezekben — legalábbis egy részükben — a korábbi teljes tövégi magánhangzó őrződött meg.

124. A leggyakrabban előforduló tőtípusok a magán-(= V) és a mássalhangzók (= C) eloszlása alapján:

(a típus sémája)	(mintaszó)	(a típus gyakorisága százalékban)
a) e g y mássalhangzós tövű főnevek		
CVC	<i>kat</i> 'ház'	38%
CVCVC	<i>lájəm</i> 'fejsze'	22
VC	<i>oγ</i> 'fej'	4
CVCCVC	<i>sőymət</i> 'nyírfa'	4
b) k é t mássalhangzós tövű főnevek		
CVCC	<i>jəŋk</i> 'víz'	4%
VCC	<i>əmp</i> 'kutya'	1
c) m a g á n h a n g z ó s tövű főnevek		
CVCV	<i>weli</i> 'rénszarvas'	8%
CVCCV	<i>lənki</i> 'mókus'	4
VCV	<i>iki</i> 'öregember'	3

A főnevek számviszonyai és jelölésük

125. A főneveknek három számuk van: egyes, kettős és többes szám.

126. Az egyes szám jelöletlen, zero-morféma fejezi ki.

127a. A kettős szám jele: *-γən/-γən*; hasonulással *-kən/-kən*. Például: *weli* 'rénszarvas': *weliγən* 'rénszarvasok (ktsz.)', *kul* 'hal': *kulyən* 'halak (ktsz.)'; *juy* 'fa': *jukkən* '(két) fa', *kat* 'ház': *katkən* '(két) ház' stb.

127b. Kettős szám használatos ha a) a beszéd két egymemű dologról (tárgyról) szól (pl. *weliγən* '[két] rénszarvas' stb.), vagy ha b) két egymástól különböző dolog között a beszélő számára valamely belső összefüggés van (pl. *im-γən ik-kən* 'férj és feleség' stb.)

128. A többes szám jele *-t*, mely a magánhangzóra, valamint az *l, l, l, n, n, n, r* és *j* mássalhangzóra végződő szótövekhez közvetlenül kapcsolódik. Egyéb esetekben a többes szám jele: *-ət/-ət*, illetőleg hasonulással: *-t*. Például: *kər* 'mozsár': *kərt* 'mozsarak'; *al* 'év': *alt* 'évek'; *kət* 'kéz': *kətat* 'kezek'; *čow* 'vminek a fele': *čowət* 'felek'; *wäl* 'vessző': *wält* 'vesszők' stb.

129. Az *-ət/-ət* magánhangzóra végződő tövek szóvégen levő magánhangzójának a számjelek előtti viselkedéséről l. 122 b.

(A szótári részben — ha módunk van rá — a főnevek kettős- és többes-számi alakját zárójelben megadjuk.)

A főnévragok (végződés) és funkcióik

130. A főnévragok a főnév különböző mondatbeli viszonyok kifejezésére való használatának a jelölésére szolgálnak. A főnév a mondatban lehet A) alany, B) tárgy, C) határozó, D) jelző és E) állítmány.

131. A főnévhez járuló ragok alakjuk szerint nagyjából mássalhangzós, kisebbrészt magánhangzós kezdetűek, illetve pusztán egy magán- vagy mássalhangzóból állnak. A ragnak a tőhöz való illeszkedése során részben

a tömorfémában, részben a ragban bizonyos hangtani változások lépnek fel. E változások egyes eseteinek a mikéntjére vonatkozólag l. 46a—49.

132. A főnévhez járuló ragokat a funkción (A, B, C, D, E) alapuló felosztásukon belül alakjuk szerint soroljuk fel.

(N^o) (a rag alakja)

(funkciója)

A) Alanyt jelölő ragok

1. \emptyset (zéró-morféma)

az alany jelölése a) cselekvő, b) szenvedő igével alkotott mondatokban agens; logikai alany jelölése (ergatívusz)

2. $-nə/-nā$

B) Tárgyragok

3. \emptyset (zéró-morféma)

az I. tárgy jelölése

4. $-tə/-tā$

a II. tárgy jelölése

$-ə/-ā$

C) Határozóragok

5. \emptyset (zéró-morféma)

1. temporális

2. modális

6. $-nə/-nā$

1. lokatívusz (inesszívusz, szuperesszívusz, adesszívusz)

2. temporális, 3. kauzális-finális

7. $-əγ/-əγ$

1. elatívusz, delatívusz, ablatívusz

2. prolatívusz

3. komparatívusz

8. $-ā/-a$

1. latívusz (illatívusz, szublatívusz, allatívusz)

2. temporális

3. datívusz

4. kauzális-finális

kauzális-finális

illatívusz, allatívusz (approximatívusz)

approximatívusz (allatívusz)

$-ā(ti)/-at(i)$

9. $-pā/-pa$

1. instrumentális

2. komitatívusz

10. $-āpā/-apa$

11. $-nāt/-nat$

$-nāt(i)/-nat(i)$

12. $-γ (-əγ/-əγ;$

$-kə/-kā)$ ²

1. transzlatívusz

2. esszívusz

13. $-nīḡat/-nīḡat$

komparatívusz

14. $-ləγ/-ləγ$

abesszívusz

D) Jelzői használatra utaló ragok

15. \emptyset (zéró-morféma)

1. minősítő jelző

2. birtokos jelző

E) Állítmányi használatot jelölő végződések

16. \emptyset (zéró-morféma)

17. $-ki/-kī$

² A szóvégtől függően.

133. A főnevek mind az egyes, mind a kettős és többes számban egyformán ragozódnak. A ragok a számjelek, az egyes számban zéró-morféma, után következnek. Például: *kötä* 'kézbe': *kötkənä* 'kezekbe (ktsz.)': *kötətä* 'kezekbe'; *kannat* 'herceggel': *kanγənnat* 'hercegekkel (ktsz.)': *kanənat* 'hercegekkel' stb.

134. Az alábbiakban felsoroljuk néhány főnév teljes paradigmáját — egyes számban. (A kettős — és a többesszámi alakok ragozására a példákat l. az egyes példamondatokban.)

Paradigmák

	<i>köt</i> 'kéz',	<i>kan</i> 'herceg; cár',	<i>weli</i> 'rénszarvas'
1.	<i>köt</i>	<i>kan</i>	<i>weli</i>
2.	<i>kötnə</i>	<i>kannə</i>	<i>welinə</i>
3.	<i>köt</i>	<i>kan</i>	<i>weli</i>
4.	<i>kötə</i>	<i>kantə</i>	<i>welitä</i>
5.	(—) ³	(—)	(—)
6.	<i>kötnə</i>	<i>kannə</i>	<i>welinə</i>
7.	<i>kötöy</i>	<i>kanoy</i>	<i>welijöy</i>
8.	<i>kötä(ti)</i>	<i>kana(ti)</i>	<i>welijä(ti)</i>
9.	<i>kötpä</i>	<i>kanpa</i>	<i>welipä</i>
10.	<i>kötäpä</i>	<i>kanapa</i>	<i>welijäpä</i>
11.	<i>kötnä(ti)</i>	<i>kanna(ti)</i>	<i>welinä(ti)</i>
12.	<i>kötəy</i>	<i>kanəy</i>	<i>weliy</i>
13.	<i>kötnəyət</i>	<i>kannəyət</i>	<i>welinəyət</i>
14.	<i>kötləy</i>	<i>kanləy</i>	<i>weliləy</i>
15.	<i>köt</i>	<i>kan</i>	<i>weli</i>
16.	<i>köt</i>	<i>kan</i>	<i>weli</i>
17.	* <i>kötki</i>	(—)	(—)

135. Példamondatok a főnévragok használatára:

1: a) *kat əlləki* 'a ház nagy'; *lampi pəsən nomənnə lajəkkal* 'a lámpa az asztal fölött lógott'; *ikiyən, lulpəniyitən!* 'öregek (ktsz.), énekeljete (ktsz.)'; *wontə səymətət ənəmpətt* 'az erdőben nyírfák nőnek'; *juy pəni kat amələyən* 'a fa és a ház [ott] (együtt) vannak (ktsz.!)' stb.; b) *əpimnə joyəl təy tulj* 'apám íjat hoz ide (pass.)'; *löyən əmpoy joyimyalj* 'ő megütötte a kutya fejét (tkp. kutyafejét) (pass.)'; *əmpnə kul mortj nuy-lisi* 'a kutya a halat egészen megette (pass.)' stb.

2: *litot öyilpilnə weri* 'a leánya ételt készít (pass.)'; *welit kitətəl jaynə likertä jörtət* 'a rénszarvasokat az emberek a szánokba kettésével fogták be (pass.)'; *käčəy käsənə ti wer tönəmtj* 'minden ember tudja (ismeri) ezt a dolgot (pass.)' stb.

3: a) *əj kupil rit werwəl, tompil ot luw werwəl* 'az egyik ember csónakot csinál, a másik evezőt készít (csinál)'; *mä köt wuləm* 'én (egy) kezet látok'; *mä əqkimä rək tusəm* 'én anyámnak lisztet hoztam'; *mä kör nuk-öllum* 'én a kemen-cét begyújtom'; *əpimnə kü joyəlyən təy tujiyən* 'apám két íjat hozott ide'; *löy rit təjas* 'őneki volt egy csónakja (tkp. ő csónakot birt)'; *mä läwət al təjaləm* 'én hét éves vagyok (tkp. hét évet bírok)' stb.; b) *köčəy miñ oytjjoy wəji!* 'a kést vedd (el) a ládáról!'; *rit komtəy pəni!* 'a csónakot lefelé (fordítva) tedd!';

³ Például: *kotəl* 'nap': *(ti) kotəl* '(azon a) napon' stb.

kojat nõñ tim weli walin? 'kinek (a számára) veszed ezt a rénszarvast?'; lõyan käsî läjəmnä uyəloy jəymitə 'ó fejszével az embert fejen (tkp. fején) vágta'; äpimnə jəyält təy tuləllə 'apám íjakat hoz ide' stb.

4: min nõñä wokitə majəlləmən 'mi (ktsz.) neked rókát ajándékozunk (ktsz.)'; lõyan mänt kät kuljənə məyəs 'ó nekem két halat (ktsz.) adott'; lõyan äjni köyərjənkə məltə 'ó a kislánynak levest ad'; mä uyəm kötə pəni! 'a fejemre tégy kezet!' (,akkor, mondják, amikor valakinek fáj a feje'); lõyan iy muyti köçkə pultə 'ó a medvét késsel keresztül szúrta!' stb.

5: äpimnə mänt ələñ təy tuwəl 'apám engem reggel ide hoz'; mä tim əl köla jəypa əntə mənləm 'én idén (tkp. ez év) még nem megyek haza'; lõy är lät werwəl 'ó sokáig (tkp. sok idő) dolgozik'; ti tu köl atkas 'ez így (tkp. az szó) mondta' stb.

6: iyət wontnə əjətəl jəliləwəlt 'a medvék az erdőben egyesével járnak'; tim kötnə möyöli? 'ebben a kézben mi (van)?'; ilnowənə tim təyənə jənk wəlyəyən 'a régi időben itt (tkp. e helyen) víz volt [a régi mederben]'; məñ kutöynə wət içəwəs 'házunkon öt ablak [van]'; söyəsə nəñkijüt onəltəyəltə mənwəlt 'összel a gyermekek tanulni mennek'; lõy söyləl möyələn ärki tās wəs 'ó a bőreiért (tkp. bőrei helyében) sok árút vett'; tim tās möyi tinnəki? 'ez az árú mennyibe kerül (tkp. milyen árban van)?' stb.

7: kötöy köyəl wəji! 'a csészét vedd el a kézről!'; məñə katoy! 'menj (ki) a házból!'; mä tu möylöy jəyəsəm 'én arról a helyről jöttem'; mä imijöy jösəm 'én az öregasszonytól jöttem'; tim juyoy möyöli werwən? 'ebből a fából mit csinálsz?'; ämp oyoy jəymyaltə 'a kutyát fejen vágta'; tom kat jəməki tim katoy 'az a ház jobb ennél a háznál' stb.

8: mä kata ləñaləm 'én bemegyek a házba'; təy wəçə jösət 'ők a városba megérkeztek'; wəlit kitətəl jəynə likərtə jörətət 'a rénszarvasokat az emberek a szánokba kettesével fogták be' (pass.); lõy emtarə mənəs 'ó elment a tóra'; pətəjə pəni! 'a fenékre tedd!'; jəypa nik wiyəllöy 'a folyóhoz megyünk le'; nõñ möylə köji jöwəl? 'te helyetted ki jön?'; təlyə pam werwəlt 'télre szénát készítenek'; kiña məñə! '(káromkodás) menj a kiñ-szellemhez (menj a pokolba)!'; nõñ nipik kalaja məyəsən? 'te a könyvet Kátyának odaadtad?'; mä ula mənləm 'én bogyóért megyek'; mä jəypa nipikə jəlyələm 'én haza mentem könyvért'; lõy jənkət mənəs 'ó vízért ment'; mä wontə wəjyət ätimnəm mənləm 'én az erdőbe vadászni (tkp. vadra) egyedül megyek' stb.

9: kuntə-kəm mä wəçə mənəm 'valamikor a városba mentem'; kötpə täləysəwəl 1. '[ó] a kéz felé nyúl', 2. '[ó] a kézhez nyúl'; lõy katpa tələytəs 'ó a ház felé kiáltott' stb.

10: oypijəpa koyləs 'odalépegetett az ajtóhoz'; mä katəpa mənləm 'én a ház felé megyek'; mä jənk kanjəpa mənləm 'én a vízpartra megyek' stb.

11: lõyan wəyənə tintəyältə 'ó pénzzel fizette'; əj kötnə ropiltələm 'egy kézzel dolgozom'; rüt luwnət köla mənəs 'a csónak az evezővel (együtt) elveszett'; ti katna məs! 'elég (már) ezzel a házzal! [ne beszéljünk róla!]'; mä äpimna rütə mənsəm 'én apámmal csónakon (csónakkal) mentem'; min iminə jösmən 'mi (ktsz.) (egy) öregasszonnyal jöttünk' (ktsz.); lõy wisənət školaja mənəs 'ó Fizával iskolába ment' stb.

12: lõy əllə äjniñkə jəs 'ó nagy leánnyá lett'; lujwəy katəy jəs 'a gyűrü házzá vált'; koy məñ jəñkəyalöy itney jəyəkətəyəl 'mi sokáig játszottunk, [azután] esteledni kezdett' stb.

13: tim kat tom katnəñət əlləki 'ez a ház nagyobb (tkp. nagy) annál a háznál' stb.

14: L. 180 f. stb.

15: *mä talay lopj mayäsem* 'én téli- (tkp. tél) kabátot vásároltam'; *welüt sayältäyalt jöyreyat tälta söj kolmälät* 'a rénszarvasok elfutottak, [miután] a farkasok üvöltését (tkp. üvöltő zaját) meghallották (part.)'; *jukkön kötä mänä!* 'a fák (ktsz.) közé menj!' stb.

16: *tü juy* 'az fa'; *töt kat* 'itt ház [van]'; *timi kojü rüt?* 'ez kinek a csónakja?'; *mätkörät čas?* 'hány óra [van]?' stb.

17: *mä tükäjäm mä körasäwämä-kj* 'a húgom hasonlít rám (tkp. az én alakom [van])' stb.

A főnevek birtokos személyjelei

136. A főnevek a szótőhöz birtokos személyjeleket vehetnek fel. A birtokos személyjelek egyrészt a birtok hovatarozásának, másrészt a birtokos, valamint a birtok számának a kifejezésére szolgálnak.

137. A birtokos személyjelek két részből állanak. 1. a birtok számára utaló jelek; 2. a tulajdonképpeni birtokos személyjelek.

138. Az egyes számú birtokot a pusztá tő (zéró-morféma) + a) tulajdonképpeni birtokos személyjel fejezi ki. A kettős számú birtok jele: *-yl-*, mely a hangtani helyzettől függően *-kal/-käl-* alakban is jelentkezik. A többes számú birtok jele: *-l-*. Két vagy több birtok esetén a tőhöz először a birtok számát kifejező jel, majd ezt követően a birtok személy szerinti hovatarozására utaló tulajdonképpeni birtokos személyjel járul. Például: *weli* 'rénszarvas': *weli-l-äm* 'az én rénszarvasaim'; *kat* 'ház': *kat-äyl-am* 'az én két házam' [*-(ä)m/-(a)m* = a birtokos egyes szám első személyére utaló tulajdonképpeni birtokos személyjel] stb.

139. A birtokos személyjelek (a birtok számának a jelével együtt):

A birtokos száma és személye		A birtok száma	Egyes	Kettős	Többes
Egysz.	1. sz.	— <i>-m</i>		<i>-yläm/-ylam</i>	<i>-läm/-lam</i>
	2. sz.	— <i>-n</i>		<i>-ylän/-ylan⁵</i>	<i>-län/-lan</i>
	3. sz.	<i>-äl/-äl, -l</i>		<i>-yäl/-yäl</i>	<i>-(ä)llä/-(ä)llä</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>-män/-män</i>		<i>-ylämän/-ylamän</i>	<i>-lämän/-lamän⁷</i>
	2. sz.	} <i>-tän/-tän</i>		} <i>-ylin/-ylin</i>	} <i>-lälin/-lälin</i>
	3. sz.				
Tbsz.	1. sz.	<i>-öy/-öy⁴</i>		<i>-ylöy/-ylöy</i>	<i>-löy/-löy</i>
	2. sz.	<i>-tän/-tän</i>		<i>-ylin/-ylin</i>	<i>-lälin/-lälin</i>
	3. sz.	<i>-täl/-täl</i>		<i>-yläl/-yläl⁶</i>	<i>-läll/-läll</i>

⁴ Egyes esetekben előfordul *-üy/-uy* is

⁵ Előfordul *-ylin/-ylin* is

⁶ Egy esetben *-yäl* is

⁷ Előfordul *-lämin/-lämin* is

140. Egyes főnevek tőalakjában a birtokos személyjelezés során magánhangzó-váltakozás áll elő (e jelenségre vonatkozólag l. 43a—45c). A magánhangzó-váltakozás a birtokos személyjelezésnek csak a birtok szerinti egyes számú alakjaira terjed ki.

141. A többeli magánhangzótól — s vele kapcsolatban a magánhangzó-váltakozás rendszerétől —, valamint a szóvég hangalakjától függően az egyes számú birtokra utaló egyes számú birtokos szerinti alakokban az *-m*, *-n* birtokos személyjel előtt többféle magánhangzó állhat. E szerint a birtokos személyjelezés nevezett alakjaiban a következő típusok vannak:

A) Mássalhangzós tő esetén

	a többeli magánhangzó	a birtokos személyjel
1.	<i>i, ü, í, u</i>	<i>-im/-ím ; -in/-ín</i>
2.	a) <i>e, ö, o</i> ; b) ún. redukált magánhangzó	<i>-äm/-am ; -än/-an</i>
3.	magánhangzó-váltakozásban részt vevő magánhangzó: <i>ä, a</i> , ill. <i>ö (ä), o (a)</i>	<i>-em/-ëm ; -en/-ën</i>

B) Magánhangzós tő esetén

Magánhangzós tő esetén magánhangzó-váltakozásra példám nincsen. E csoportban a birtokos személyjel alakja csak a tő végén levő magánhangzótól függ.

	a tővégi magánhangzójel	a birtokos személy
4.	<i>-i/-í</i>	<i>-im/-ím ; -in/-ín</i>
5.	<i>-ä/-ä</i>	<i>-äm/-am ; -än/-an</i>

142. Mássalhangzós tövek esetében az *-m*, *-n* és az *-öγ/-oγ*, valamint a többes számú birtokra utaló jelek kivételével a tő és a jel között *-ä/-ä* magánhangzó lép fel.

143. Magánhangzós tövekben a tővégi *-ä/-ä* helyén jelentkező *-ä/-a* — az *-äl/-äl*, az *-ällä/-ällä* és az *-öγ/-öγ* kivételével — végigvonul a teljes paradigmán. Az *-i/-í* magánhangzóra végződő szók tővégi magánhangzója ugyancsak megmarad a teljes paradigmában. Kivétel csupán az *-öγ/-öγ*. (L. az egyes paradigmákban.)

144a. Példák a különböző birtokos személyjelezési típusokra:

1. <i>lil</i>	'lélek':	<i>lilim</i>	'lelkem'
<i>kür</i>	'vájószekerce':	<i>kürim</i>	'vájószekercém'
<i>mijn</i>	'láda':	<i>mijnim</i>	'ládám'
<i>put</i>	'fazék':	<i>putim</i>	'fazekam'

2.	<i>sem</i>	'szem':	<i>semäm</i>	'szemem'
	<i>köt</i>	'kéz':	<i>kötäm</i>	'kezem'
	<i>loy</i>	'ló':	<i>loyam</i>	'lovam'
	<i>čönč</i>	'hát':	<i>čönčäm</i>	'hátam'
	<i>məy</i>	'föld':	<i>məyäm</i>	'földem'
	<i>päy</i>	'fiú':	<i>päyam</i>	'fiam'
	<i>jöl</i>	'varrás':	<i>jöläm</i>	'varrásom'
3.	<i>ämp</i>	'kutya':	<i>impäm</i>	'kutyám'
	<i>kat</i>	'ház':	<i>kutäm</i>	'házam'
	<i>kör</i>	'kemence':	<i>küräm</i>	'kemencém'
	<i>oy</i>	'fej':	<i>uyäm</i>	'fejem'
4.	<i>əŋki</i>	'anya':	<i>əŋkim</i>	'anyám'
	<i>lopj</i>	'kabát':	<i>lopjäm</i>	'kabátom'
5.	<i>pətə</i>	'fenék, alj':	<i>pätäm</i>	'aljam'
	<i>päjä</i>	'csomócska':	<i>päjäm</i>	'csomócskám'

144b. Néhány példa két szótagból álló szavakra is: *möyəl* 'mell': *möyläm* 'mellem', *joyəl* 'íj': *joylam* 'íjam', *läjəm* 'fejsze': *lijmäm* 'fejszém', *kaləy* 'unoka': *kilyäm* 'unokám', *emtar* '(kis) tó': *emtaräm* 'tavam' stb.

144c. A típusoktól eltérő, szórványos esetek:

	<i>ku</i>	'férfi, férj':	<i>kujäm</i>	'férjem'
	<i>ni</i>	'nő, feleség':	<i>niŋäm</i>	'feleségem'
	<i>əs</i>	'anya':	<i>əsäm</i>	'anyám'
	<i>kul</i>	'hal':	<i>kulam</i>	'halam'
	<i>nipik</i>	'könyv':	<i>nipikäm</i>	'könyvem' stb.

Az e csoportba tartozó szavak vagy gyakran használt rokonságnevek (pl. *əs* 'anya'), vagy mostani többeli magánhangzójuk (etimológiailag) másodlagos (pl. *kul* 'hal' < finnugor **kala*), illetőleg jövevényszók (pl. *nipik* 'könyv' < zür-jén *nebög* id.; vö. TOIVONEN: FUF. XXXII, 45).

145. Példák a birtokos személyjelezésre.

Paradigmák

(A számok az egyes típusokra utalnak.)

1: *kür* 'vájószekerce', *küryən* 'vájószekercék (ktsz.)', *kürt* 'vájószekercék'

		<i>kür</i>	<i>küryən</i>	<i>kürt</i>
Egysz.	1. sz.	<i>kürim</i>	<i>kürəyläm</i>	<i>kürläm</i>
	2. sz.	<i>kürin</i>	<i>kürəylän</i>	<i>kürlän</i>
	3. sz.	<i>kürəl</i>	<i>küryəł</i>	<i>kürəllə</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>kürämən</i>	<i>kürəylämən</i>	<i>kürlämən</i>
	2. sz.	<i>kürətən</i>	<i>kürəylin</i>	<i>kürlin</i>
	3. sz.	<i>kürətən</i>	<i>kürəylin</i>	<i>kürlin</i>
Tbsz.	1. sz.	<i>küröy</i>	<i>kürəylöy</i>	<i>kürlöy</i>
	2. sz.	<i>kürətən</i>	<i>kürəylin</i>	<i>kürlin</i>
	3. sz.	<i>kürətəl</i>	<i>kürəyläl</i>	<i>kürläl</i>

2: *joyəl* 'ij', *joyəlyən* 'íjak (ktsz.)', *joyəlt* 'íjak'
məy 'föld', *məkkən* 'földek (ktsz.)', *məyət* 'földek'

		<i>joyəl</i>	<i>joyəlyən</i>	<i>joyəlt</i>
Egysz.	1. sz.	<i>joylam</i>	<i>joyləylam</i>	<i>joyəllam</i>
	2. sz.	<i>joylan</i>	<i>joyləylan</i>	<i>joyəllan</i>
	3. sz.	<i>joyləl</i>	<i>joyəlyəl</i>	<i>joyləllə</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>joyləməən</i>	<i>joyləylaməən</i>	<i>joyəllaməən</i>
	2. sz.	<i>joylətəən</i>	<i>joyləylin</i>	<i>joyəllən</i>
	3. sz.	<i>joylətən</i>	<i>joyləylin</i>	<i>joyəllin</i>
Tbsz.	1. sz.	<i>joyləy</i>	<i>joyləyləy</i>	<i>joyəlləy</i>
	2. sz.	<i>joylətəən</i>	<i>joyləylin</i>	<i>joyəllən</i>
	3. sz.	<i>joylətəl</i>	<i>joyləyləl</i>	<i>joyəlləl</i>
		<i>məy</i>	<i>məkkən</i>	<i>məyət</i>
Egysz.	1. sz.	<i>məyəm</i>	<i>məkkələm</i>	<i>məyləm</i>
	2. sz.	<i>məyən</i>	<i>məkkələn</i>	<i>məylən</i>
	3. sz.	<i>məyət</i>	<i>məkkəl</i>	<i>məyəllə</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>məyəməən</i>	<i>məkkələməən</i>	<i>məyləməən</i>
	2. sz.	<i>məyətəən</i>	<i>məkkəlin</i>	<i>məylin</i>
	3. sz.	<i>məyətən</i>	<i>məkkəlin</i>	<i>məylin</i>
Tbsz.	1. sz.	<i>məyəy</i>	<i>məkkələy</i>	<i>məyləy</i>
	2. sz.	<i>məyətəən</i>	<i>məkkəlin</i>	<i>məylin</i>
	3. sz.	<i>məyətəl</i>	<i>məkkələl</i>	<i>məyləl</i>

3: *kat* 'ház', *katkən* 'házak (ktsz.)', *katət* 'házak'
läjəm 'fejsze', *läjəmyən* 'fejszék (ktsz.)', *läjmət* 'fejszék'

		<i>kat</i>	<i>katkən</i>	<i>katət</i>
Egysz.	1. sz.	<i>kutəm</i>	<i>katəylam</i>	<i>katlam</i>
	2. sz.	<i>kutən</i>	<i>katəylin</i>	<i>katlan</i>
	3. sz.	<i>kutəl</i>	<i>katkəl</i>	<i>katəllə</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>kutəməən</i>	<i>katəylaməən</i>	<i>katlaməin</i> (sic !)
	2. sz.	<i>kutətəən</i>	<i>katəylin</i>	<i>katlin</i>
	3. sz.	<i>kutətən</i>	<i>katəylin</i>	<i>katlin</i>
Tbsz.	1. sz.	<i>kutəy</i>	<i>katəyləy</i>	<i>katləy</i>
	2. sz.	<i>kutətəən</i>	<i>katəylin</i>	<i>katlin</i>
	3. sz.	<i>kutətəl</i>	<i>katəyləl</i> (sic !)	<i>katləl</i>
		<i>läjəm</i>	<i>läjəmyən</i>	<i>läjmət</i>
Egysz.	1. sz.	<i>lijməəm</i>	<i>läjməyləm</i>	<i>läjmələm</i>
	2. sz.	<i>lijməən</i>	<i>läjməylin</i> (sic !)	<i>läjmələn</i>
	3. sz.	<i>lijmət</i>	<i>läjməyəl</i>	<i>läjməllə</i>
Ktsz.	1. sz.	<i>lijməməən</i>	<i>läjməyləmən</i>	<i>läjmələmin</i> (sic !)
	2. sz.	<i>lijmətəən</i>	<i>läjməylin</i>	<i>läjməlin</i>
	3. sz.	<i>lijmətən</i>	<i>läjməylin</i>	<i>läjməlin</i>

	1. sz.	<i>lijmōγ</i>	<i>lājməylōγ</i>	<i>lājəmloy</i>
Tbsz.	2. sz.	<i>lijmētən</i>	<i>lājməylīn</i>	<i>lājəmliin</i>
	3. sz.	<i>lijmētəl</i>	<i>lājməyläl</i>	<i>lājəmäl</i>

4: *imi* 'öregasszony', *im/i/γən* 'öregasszonyok (ktsz.)', *imit* 'öregasszonyok

		<i>imi</i>	<i>im/i/γən</i>	<i>imit</i>
	1. sz.	<i>imim</i>	<i>imiylām</i>	<i>imilām</i>
Egysz.	2. sz.	<i>imin</i>	<i>imiylān</i>	<i>imilān</i>
	3. sz.	<i>imil</i>	<i>imiyləl</i>	<i>imillə</i>
	1. sz.	<i>imimən</i>	<i>imiylāmən</i>	<i>imilāmən</i>
Ktsz.	2. sz.	<i>imitən</i>	<i>imiylīn</i>	<i>imilīn</i>
	3. sz.	<i>imitən</i>	<i>imiylīn</i>	<i>imilīn</i>
	1. sz.	<i>imūγ</i> (sic!)	<i>imiylōγ</i>	<i>imilōγ</i>
Tbsz.	2. sz.	<i>imitən</i>	<i>imiylīn</i>	<i>imilīn</i>
	3. sz.	<i>imitəl</i>	<i>imiyläl</i>	<i>imiläl</i>

5: *pājə* 'csomócska', *pājəγən* 'csomócskák (ktsz.)', *pəjət* 'csomócskák'

	1. sz.	<i>pəjam</i>	<i>pəjəylam</i>	<i>pəjalam</i>
Egysz.	2. sz.	<i>pəjan</i>	<i>pəjəylan</i>	<i>pəjalan</i>
	3. sz.	<i>pəjəl</i>	<i>pəjəyləl</i>	<i>pəjällə</i>
	1. sz.	<i>pəjamən</i>	<i>pəjəylāmən</i>	<i>pəjalāmən</i>
Ktsz.	2. sz.	<i>pəjatən</i>	<i>pəjəylīn</i>	<i>pəjalīn</i>
	3. sz.	<i>pəjatən</i>	<i>pəjəylīn</i>	<i>pəjalīn</i>
	1. sz.	<i>pəjəγ</i>	<i>pəjəylōγ</i>	<i>pəjalōγ</i>
Tbsz.	2. sz.	<i>pəjatən</i>	<i>pəjəylīn</i>	<i>pəjalīn</i>
	3. sz.	<i>pəjatəl</i>	<i>pəjəyläl</i>	<i>pəjaläl</i>

146. A birtokos személyjellel ellátott főnév ragokat vehet fel.

147. A pusztán birtokos személyjellel ellátott főnév (pl. *ritim* 'csónakom' stb.) mondatbeli funkciója azonos a főnév zéró-morfémás alakjának a funkció-jáéval. Például: *mə ritim willä kat* 'az én csónakom [olyan nagy] mint (egy) ház' stb.

148. Ha a birtokos személyjellel ellátott főnév számban és személyben megegyezik a mondat alanyával, akkor a birtokos személyjel jelentése 'saját'. Például: [*lōγ*] *müləl ənəwəl* '[ő] felölti (felteszi) a sapkáját [a sajátját]' (*mül* 'sapka') stb.

149. A birtokos személyjellel ellátott főnevekben a ragok mindig a birtokos személyjel után következnek. E ragok funkciója így — magától értetődően — azonos a pusztán főnévi tőhöz járuló ragok funkcióival (l. 132). Például: *katəylāmən-nə* 'a (mi kettőnk) két házában'; *lājməllə-nət* 'az (ő) fej-széjeivel' stb.

150. Néhány példamondat a birtokos személyjeles főnevek ragozott alakjaira: *mə wəγəm kəçək* 'fáj a fejem (tkp. az én fejem beteg)'; *məγ əmpəylōγ jəkən əntiməkən* 'a mi kutyáink (ktsz.) nincsenek otthon'; *lōγ mənməl pərnə mə əlīm jəs* 'az ő távozása (tkp. mente; part.) után megjött a bátyám'; *mülīn*

uyēna enti! 'tedd a sapkádát a fejedre!'; *nōŋət āpinnā təy tural* 'téged apád ide hozott'; *nōŋ pətānna əŋkimna māt löyətəltəs* 'te miattad anyám engem megszidott'; *mā əŋkimā rək tusəm* 'én anyámnak lisztet hoztam'; *nōŋ oytinoy wəšəy ləyləs* 'feletted egy kacsa röpült el'; *löy mā āpinnat ropültəwəl* 'ő az én apámmal (együtt) dolgozik'; *mā impəylāmnā jōšəm* 'én a kutyáimmal (ktsz.) jöttem [ide]'; *imi mā nipikām* 'ez az én kutyám' stb.

A melléknév

151. A melléknév a névszók sajátos csoportja. Legközelebb a főnevekhez állnak mind jelentés, mind alak szempontjából. Ragozásuk során a főnév ragjait veszik fel. Legfőbb jellemzőjük, hogy valamely főnévvel megnevezhető dolog tulajdonságát fejezik ki.

152. Formailag két csoportjuk van: a) a tulajdonképpeni melléknevek és b) a főnévből — ma is élő képzővel — képzett melléknevek.

153. Az alábbiakban felsorolunk néhányat a gyakrabban használt melléknevek közül. A mellékneveket további alcsoportokba végződésük szerint csoportosítottuk.

153a. Tulajdonképpeni melléknevek

a) egyszótagúak: *məl* 'mély', *köl* 'kövér', *vastag*, *āj* 'kicsi', *alacsony*; *fiatal*, *koy* 'hosszú; távoli; sokáig tartó (időben)', *jəm* 'jó' stb.

b) kétszótagúak (legnagyobb részét képzett szók):

<i>ətəy</i>	'hideg'	<i>nəyi</i>	'fehér'
<i>wārəy</i>	'szabad, nyílt [társág]'	<i>səŋki</i>	'világos'
<i>tələy</i>	'üres'	<i>pəyi</i>	'bal'
<i>perəy</i>	'idegen; más'	<i>jəmsi</i>	'jobb [oldali]'
<i>mōrəy</i>	'teljes, egész; ép'	<i>jōyli</i>	'hideg'
<i>tələy</i>	'teli'		
<i>mələk</i>	'meleg'	<i>əllə</i>	'nagy'
<i>nəmək</i>	'lágy; puha'	<i>ənə</i>	'kövér'
<i>ləsək</i>	'gyenge; erőtlen'	<i>jōyə</i>	'egyszerű, közönséges'
<i>jəylək</i>	'tarka'	<i>sərə</i>	'erős'
<i>ətəm</i>	'rossz; sovány'	<i>pəytə</i>	'fekete; piszkos'
<i>tārəm</i>	'gyors, fűrge'	<i>wərtə</i>	'vörös'
<i>ōkəm</i>	'kis, kicsi'	<i>ewəstə</i>	'finom'
<i>aləyim</i>	'rég; ócska'		
<i>oyər</i>	'magas'		
<i>ətər</i>	'derült; fényes'		
<i>jələw</i>	'új'		
<i>moyəl</i>	'szabad' [frei]		
<i>nəyəli</i>	'alacsony'		
<i>ājəmkitəm</i>	'fiatal' (vö. <i>āj</i> 'kis, kicsi') stb.		

153b. Ma is élő képzővel képzett melléknevek

Melléknévképzők:

-η (-əη/-əη): nomen possesszorisz képző (a köznyelvben leggyakrabban használt melléknévképző). Pl. *kosəη* 'csillagos (pl. az ég)' [*kos* 'csillag'], *tinəη* 'drága' [*tin* 'ár'], *piłəη* 'páros; baráttal rendelkező' [*pił* 'fél, társ'], *neməη* 'neves, híres' [*nem* 'név'], *liłəη* 'élő' [*lił* 'lélek'], *sārīəη* 'arany(ból való), fénylő' [*sārīə* 'arany'] stb.

-pə/-pə: ritkábban használt képző. Pl. *nempə* 'nevű' [*nem* 'név'] stb.

-i (alig élő képző). Pl. *əlī* 'reggeli (pl. napszak)' [*ələη* 'reggel'] stb. (L. fentebb is.)

153c. Bizonyos értelemben képző jellegű (névutós szerkezettel) a *kōrasəw* 'alakú' (vö. *kōras* 'alak, forma') jelentésű melléknév. Pl. *jəm kōrasəw* 'szép' [*jəm* 'jó']; *wāy kōrasəw* 'kék' [*wāy* 'vas'] stb.

154. A melléknévnek a vahi osztjában alakilag csak alapfoka van.

155. A melléknévvel kifejezett tulajdonság meglétének nyomatékosított fokát a *čəka* 'nagyon' szócska fejezi ki.

156. A hasonlítás kifejezésére részint mondattani elemek, részint a *čəka* 'nagyon' szó szolgál.

157. A melléknév a mondatban lehet a) jelző, b) állítmány és c) határozó. (Határozósói használatáról l. 207).

157a. A melléknév jelzői használata

A melléknév jelzői használata esetén külön végződést nem vesz fel.

Példák a melléknév jelzői szerepére: *perəy kəsi tōη titi ontə kölkas!* 'így más ember nem viselkedett volna!'; *mə jəm nipikəli tajałəm* 'nekem volt [egy] jó [kis] könyveccském'; *lōy əllə əjnīkə eηməs* 'ő nagy leánnyá lett (tkp. nőtt)'; *tīmī ətəm kul* 'ez rossz hal'; *mə ōkəm wəlmamnə kaηyaləm* 'amikor kicsi voltam (tkp. kis voltomban; part.), beteg voltam' stb.

157b. A melléknév állítmányi használata

A melléknév állítmányként többféleképp használatos: a) Ha a mondatban verbum finitum alakú létige szerepel, a melléknév külön végződést nem vesz fel. Például: *mə jəm kōrasəw wəsəm* 'én szép vagyok'; *mə oγər wəsəm* 'én magas vagyok'; *kōla sənki wəlyas əsət jōγpa mənəmənə* 'még világos volt, amikor az anya a leányaival haza ment (part.)' stb. b) Melléknévi állítmány esetén a mondat állítmánya logikailag leggyakrabban harmadik személyű. Ha ily minőségben melléknév használatos, akkor a melléknévhez *-ki/-ki* partikula járul. (A *-ki/-ki* partikuláról l. 223) Például: *nəmsənəkī, kōč ōkəməkī* 'okos, bár [még] kicsi'; *tīm kul ətəməkī* 'ez a hal rossz'; *kōmən čəka jōγlijəkī* 'kint nagyon hideg [van]'; *tom kat jəməkī tīm katoy* 'az a ház jobb (tkp. jó) ennél a háznál' stb.

157c. A melléknév határozói használata

Főként a valamivé válást, kezdést kifejező — ritkábban más — igék mellett az *-əy/-əy* ragos melléknév határozó szerepű. Például: *təlyin čəka jəwəl* 'télen hideg lesz (tkp. hideggé válik, ti. az idő)'; *toγinə meləka pitəkətəη taryət təy ləγəhwəlt* 'tavasszal, amikor (ha) meleg lesz (ti. az idő) megérkeznek (tkp. ide repülnek) a darvak'; *taras kanηa mənə, jəməy tōlōyləm* 'a tenger partjára menj, (míg)szépen (tkp. jól) mondom!' stb.

158. Hasonlítást kifejező szerkezetek

a) Leggyakrabban a *-niηət/-niηət* végződés segítségével való szerkesztés használatos. Példák: *tīm kat tom katniηət əlləkī* 'ez a ház annál a háznál nagyobb'; *mə rītəm nōη rītīnniηət jəməkī* 'az én csónakom jobb a te csónakodnál'; *mīn əηkīmən minniηət oγərəkī* 'a mi (ktsz.) anyánk magasabb nálunk (ktsz.) stb.

b) Ritkábban -öy/-oy raggal: *tom kat jəmæki tim katoγ* 'az a ház jobb ennél a háznál' stb.

c) A hasonlítást a nyelvi mező fejezi ki. Például: *tim kat jəmæki, tom kat çækə jəmæki* 'ez a ház jó, az a ház nagyon jó (azaz: jobb)'; *tom kat jəmæki* 'az a ház jobb (tkp. jó)' stb.

159a. A melléknév -t (-ət/-ət) végződésellátott alakja határozói funkciójú. Néhány példa: *lōγ jəmət ropiltəwəl* 'ő jól dolgozik'; *tət jəγ ätmət wälwält* 'ott az emberek rosszul élnek'; *təγət jəmət ləyəlwält* 'a darvak szépen (tkp. jól) röpülnek'; *jəmə wāla, ätmət äl wāla!* 'légy jó (tkp. jól), rossz (tkp. rosszul) ne légy!' stb.

159b. Hasonlítással: *mä löynirət jəmə ropilləm* 'én nála jobban [tkp. jól] dolgozom' stb.

A számnevek

160. A számnevek valamely főnévvel megnevezhető dolognak a mennyiségét, valamely sorban elfoglalt helyének megnevezését, valamint magának a mennyiségfogalomnak a nevét fejezik ki.

A számnevek lényegében ugyanazt a szerepet töltik be, mint a melléknevek (ott minőségi, itt mennyiségi sajátság jelöléséről van szó), s alakilag is ugyanúgy viselkednek, mint a melléknevek.

Tőszámnevek

161. A tőszámnevek a következők:

egyesek	tizesek
1 əj	10 jōη
2 kätkən (absz. alak)	20 kos
kät (jelzői alak)	
3 koləm	30 koləmjōη
4 nálə	
5 wət	
6 kut	
7 läwət	70 läwətjōη
8 nüləγ	80 nüləsat
9 əjərjōη	90 əjərsat
tizenegytől — húszig	húsztól — harmincig
11 jōηərki əj	21 kosərki əj
12 jōηərki kätkən	22 kosərki kätkən
18 jōηərki nüləγ	28 kosərki nüləγ
19 əjər kos	29 əjərkoləmjōη
	79 əjərnüləsat

százások		egyesek százon felül
100	<i>sat</i>	101 <i>sat əj</i>
200	<i>kā satkēn</i>	102 <i>sat kātken</i>
300	<i>kolāmsat</i>	
400	<i>ńalāsat</i>	
500	<i>wetsat</i>	
600	<i>kutsat</i>	
700	<i>lāwatsat</i>	
800	<i>ńalāysat</i>	
900	<i>əjərlōrās</i>	
ezresek		millió
1000	<i>(əj) tōrās</i>	1 000 000 <i>nemləy tōrās</i>
2000	<i>kā tōrāskēn</i>	(tkp. névtelen ezer)
12 000	<i>jōnərkikā tōrāskēn</i>	
120 000	<i>satkos tōrās</i>	

162. A kettős számú mennyiséget jelölő tőszámnevek (2, 12 stb.) után a főnév kettős számban áll. Minden egyéb esetben egyes szám használatos.

Példák a tőszámnevek használatára: *əj kōlnā ropiltālēm* 'egy kézzel dolgozom'; *mīn əj kōras wāsmēn* 'mi (ktsz.) egyformák vagyunk'; *mā lāwat al tājalēm* 'én hét éves vagyok (tkp. hét évet bírok)'; *lōyən mānt kāt kulyōnē meyās* 'ő nekem két halat (ktsz.) adott'; *āpīmnā kā joyālyən təy tuyyōyən* 'apám két nyilat hozott ide' stb.

163. Tőszámnév előfordul *-əy/-əy* ragos alakban, önálló határozói szerepben is: *əjəy məniten!* 'együtt menjetek!' stb.

Sorszámnevek

164. A sorszámnevek képzése során — gyűjtött anyagunkban — a tőszámnevekhez *-māt/-māt* végződés járul. Előttük az 'egy' — 'tíz' jelentésű tőszámnevekben magánhangzóváltakozás léphet fel.

165. Sorszámnévre a következő adataink vannak:

2. *kimtəy*, (néha) *kitmət*
3. *kulmāt*
4. *ńalmət*

166. A sorszámnevek felvehetnek *-əy/-əy* ragot is. Például:

2. *kimtəkə*
3. *kulmātəy*

Példamondatok a sorszámnevek használatára: *əj lāwə, kimtəy lāwə kōlawəl* 'elmúlik egy hét, a második hét'; *kulmātəy sajəw tarsa pānyas* '(az öregember) a hálót harmadszorra (is) a tengerbe eresztette (tkp. tette)' stb.

Törtszámnevek

167. A tulajdonképpeni törtszámnevek formailag azonosak a sorszámnevekkel. A törtszámnévet a sorszámnév után álló, vele egy szerkezetet alkotó *tāytā* 'rész' jelentésű szó fejezi ki.

Például:

kulmā tāytā 'egyharmad'
ñalmā tāytā 'egynegyed'.

168a. A 'fél', 'másfél' stb. fogalmak megnevezése a *pelək* 'fél' szóval történik.

Például:

əj pāni os pelək 'másfél (tkp. egy és meg fél)'
kātkən pāni pelək 'kettő és fél'

168b. Az egészet kifejező szó lehet valamely más, megfelelő jelentésű (pl. valamely egységet jelentő) főnév is.

Például: *ñāñ pāni pelək* 'másfél kenyér (tkp. [egy] kenyér és fél)' stb.

Szorzószámnevek

169. A szorzószámnevek a tőszámnevekből és a hozzájuk járuló *-pā/-pa* végződésből állnak.

əjpā 'egyszer'
kīpā 'kétszer'

koləmpa 'háromszor'
ñələpā 'négyyszer' stb.

Osztószámnevek

170. Az osztószámnevekben a tőszámnevekhez *-tal/-tāl (-atal/-ātāl)* végződés járul.

əjətāl 'egyenként, egyesével'
kītātāl 'kettenként, kettesével'
kolmātāl stb.
ñālātāl
wētātāl
kūtātāl
lāwtātāl
ñālyātāl
əjərjōjətāl

jōjətāl 'tizenként, tízesével'
kosātāl 'huszanként, huszasával'
satātāl 'százanként, százával'

Példák az osztószámnevek használatára: *əjətāl jōjətay!* 'egyenként jöj-jetek!'; *wēlit kītātāl jāynā līkərtā jōrātāt* 'a rénszarvasokat az emberek a szánokba kettesével fogták be (pass.)'; *wāskət wētātāl ləyalyālt* 'a vadkacsák ötösével röptek' stb.

Nyomatékosított számnevek

171. A nyomatékosított számnevek sajátos csoportot alkotnak. Mindössze két szó tartozik ide: a) *əj-* 'egy', b) **āti-* 'egy'.

172. Az *əj-* 'egy' szó puszta birtokos személyjellel ellátott alakjai, csak *e m b e r r e*, az **āti-* 'egy' szó puszta birtokos személyjeles alakjai pedig csak valamely *d o l o g r a* vagy *állatra* vonatkozhatnak.

173. Az *əj-* szónak három, végződéssel ellátott alakja van. E végződések a 3. személyű birtokos személyjelekkel azonosak.

ajal 'egy' (abszolút alak; vö. KARJ. — TOIV. 8b)
ajaten 'egyik, egyikük (kettő közül)'
ajatal 'egyik, egyikük (sok közül)'

Példamondatok: *ajaten kőnär wäljal* 'egyikük (kettő közül) szegény volt',
ajatal möröm jok-kütäs 'csak egyikük (sok közül) maradt otthon' stb.

174. Az **äti-* szónak a következő alakjai vannak: I. **äti-* + puszta 3. személyű birtokos személyjel, II. **äti-* + birtokos személyjelek + *nä* + birtokos személyjel, III. **äti-* + birtokos személyjel + *näm*.⁸ IV. **äti-* + birtokos személyjel + *nät*. (A változatok között előfordul **äti-* + *m* + ... típusú szerkesztés is.)

		I.	II.	III.	IV.
Egysz.	1. sz.	—	<i>ätimnäm</i>	<i>ätimnäm</i>	<i>ätimnät</i>
	2. sz.	—	<i>ätinnän</i>	<i>ätinnäm</i>	<i>ätinnät</i>
	3. sz.	<i>ätil</i>	<i>ätilnäl</i>	<i>ätilnäm</i>	<i>ätilnät</i>
Ktsz.	1. sz.	—	<i>ätim(en)nämän</i>	<i>ätimännäm</i>	<i>ätimännät</i>
	2. sz.	—	<i>ätitännätän</i>	<i>ätitännäm</i>	<i>ätitännät</i>
	3. sz.	<i>ätitän</i>	<i>ätitännätän</i>	<i>ätitännäm</i>	<i>ätitännät</i>
Tbsz.	1. sz.	—	<i>ätüynöy</i>	<i>ätüynäm</i>	<i>ätüynät</i>
	2. sz.	—	<i>ätitännätän</i>	<i>ätitännäm</i>	<i>ätitännät</i>
	3. sz.	<i>ätital</i>	<i>ätitalnätel</i>	<i>ätitalnäm</i>	<i>ätitalnät</i>

Előfordul még *ätimnöy* 'mi egyedül', *ätimätlnät* 'ők egyedül', *ätitännän* 'ti (ktsz.) egyedül', *ätinnätän* 'ők (ktsz.) egyedül' változat is.

175. Az I. csoportba tartozó alakok — a kevés példa alapján is — jelzői szerepűek. Például: *ätil rit* 'egyedüli (egyetlen) csónak'; *ätil wäsöy weliyän* '(ő) csak egy vadkacsát ölt meg'.

176. A II., a III. és a IV. csoportba tartozó, valamint a szórványosan előforduló alakok minden bizonnyal határozói szerepűek. Az egyes változatok használatának feltételei — számomra — nem ismeretesek.

177. Példa a nyomatékositott számnevek önálló, határozói használatára: *mä wonta wajyat ätimnäm mänlem* 'én az erdőbe vadászni (tkp. vadra) csak egyedül megyek (járom)'.

Határozatlan számnevek

178. A határozatlan számnevek lényegüket tekintve mennyiséget jelentő *melléknevek*. Ezért — többek között — a többet jelentő határozatlan számnevek után is egyes szám használatos.

179. Határozatlan számnevek: *är* 'sok', *ärki* ua., *kifäl* 'kevés', *ajnä*m 'összes' stb.

Példamondatok a határozatlan számnevek használatára: *ajläna löyän märet är kulä mäjäkäl* 'egyszer ő nekünk sok halat adott'; *löy söyläl möyälnä ärki täs wäs* 'ő a prémjeiért sok árút vett'; *nöy ajnä*m *kanmäy-jay liskämällan* 'te az összes cársági embert megnevetted'; *löy är lä*t *werwäl* 'ő sokáig (tkp. sok idő) dolgozik'; *tim al är ul wäljal?* — *antä, kifäl* 'ebben az évben sok bogyó volt

⁸ A *-näm* végződésre vö. *ajnä*m 'egész, minden'.

(termett)? — nem (sok), kevés (t. i. termett)'; *pälänə məη ärki ropiltälöy* 'néha mi sokat dolgozunk'; *min juykurimən ärəy pälkäyliyən* 'a mi (ktsz.) fateknőnk széjjel (tkp. sokká) törött' stb.

A névmások

Személyes névmások

180. A tulajdonképpeni személyes névmás.

180a. A tulajdonképpeni személyes névmásnak — a főnevekhez hasonlóan — három száma van: egyes, kettős és többes szám. Minden számban három személy van.

180b. A tulajdonképpeni személyes névmások a következők:

	Egysz.	Ktsz.	Tbsz.
1. sz.	<i>mä</i>	<i>min</i>	<i>məη</i>
2. sz.	<i>nǎη</i>	<i>nin</i>	<i>nəη</i>
3. sz.	<i>löy</i>	<i>lin</i>	<i>ləy</i>

180c. A személyes névmások ugyanazokat a ragokat veszik fel, mint a főnevek, mondatbeli szerepük is azonos a főnevekével. Szófaji jellegükből kifolyólag azonban kevesebb ragozott alakjuk van, mint a főneveknek (pl. nincs transzlatívuszi alakjuk stb.). Ezenkívül a főnév és a személyes névmás között számottevő eltérés van abban, hogy a névmások tárgyként csak ragozott formában fordulnak elő, zéró-morfémás tárgyragjuk nincsen.

180d. A személyes névmásokhoz a következő ragok járulnak (a sor-számozás és a felosztás a főnévragokét követi l. 132.):

A)	C)	
1. \emptyset	5. —	13. <i>-niηət</i>
2. <i>-nə (-ən)</i>	6. <i>-nə (-ən)</i>	14. <i>-ləy</i>
	7. <i>-öy</i>	
B)	8. a) <i>-ä</i>	D)
3. —	b) <i>-ä(ti)</i>	15. \emptyset
4. <i>-t, -ət -ə(t)</i>	9. —	E)
	10. <i>-äpä</i>	16. \emptyset
	11. a) <i>-nä(t)</i>	17. —
	b) <i>-näti</i>	
	12. —	

180e. A 4., a 11. és a 15. sz. rag *-t* elemére vonatkozólag l. 48. A 4. (*-t, -ət*) rag abban az esetben, ha a névmástó *-n* mássalhangzóra végződik, mindig megmarad.

A *mä* 'én' személyes névmás ragozási töve: *män*.

180f. A tulajdonképpeni személyes névmások ragozott alakjai (a zéró-morfémás tőalakot l. 180b):

	Egysz.	Ktsz.	Tbsz.
2, 6:	1. sz. <i>männə</i> 2. sz. <i>nöŋən</i> 3. sz. <i>löŋən</i>	<i>minnə</i> <i>ninnə</i> <i>linnə</i>	<i>məŋən</i> <i>nəŋən</i> <i>ləŋən</i>
4:	1. sz. <i>mänt</i> 2. sz. <i>nöŋət</i> 3. sz. <i>löŋət</i>	<i>mint</i> <i>nint</i> <i>lint</i>	<i>məŋət</i> <i>nəŋət</i> <i>ləŋət</i>
7:	1. sz. <i>mänöy</i> 2. sz. <i>nöŋöy</i> 3. sz. <i>löŋöy</i>	<i>minöy</i> <i>ninöy</i> <i>linöy</i>	<i>məŋöy</i> <i>nəŋöy</i> <i>ləŋöy</i>
8:	1. sz. <i>mänä</i> 2. sz. <i>nöŋä</i> 3. sz. <i>löŋä</i>	<i>minä</i> <i>ninä</i> <i>linä</i>	<i>məŋä</i> <i>nəŋä</i> <i>ləŋä</i>
10:	1. sz. <i>mänäpä</i> 2. sz. <i>nöŋäpä</i> 3. sz. <i>löŋäpä</i>	<i>minäpä</i> <i>ninäpä</i> <i>linäpä</i>	<i>məŋäpä</i> <i>nəŋäpä</i> <i>ləŋäpä</i>
11: a)	1. sz. <i>männä</i> 2. sz. <i>nöŋnä</i> 3. sz. <i>löŋnä</i>	<i>minnä</i> <i>ninnä</i> <i>linnä</i>	<i>məŋnä</i> <i>nəŋnä</i> <i>ləŋnä</i>
	b) Pl. <i>männäti</i> stb.		
13:	1. sz. <i>männinət</i> 2. sz. <i>nöŋninət</i> 3. sz. <i>löŋninət</i>	<i>minninət</i> <i>ninninət</i> <i>linninət</i>	<i>məŋninət</i> <i>nəŋninət</i> <i>ləŋninət</i>
14:	1. sz. <i>mänləy</i> 2. sz. <i>nöŋləy</i> 3. sz. <i>löŋləy</i>	<i>minləy</i> <i>ninləy</i> <i>linləy</i>	<i>məŋləy</i> <i>nəŋləy</i> <i>ləŋləy</i>

Példamondatok a ragozott személyes névmási alakok használatára: *löŋən mänt löyü majlās 'ő engemet neki ajándékozott', nöŋət möyi nempə way-wält? 'téged hogy hívnak (tkp. téged milyen nevű hívnak)?', čəkə koyən mä nöŋət läyalləm 'én téged [már] nagyon régen várlak', mä löyü kötlöy kätällim 'én őt kézen fogom', löŋən löŋət wijnat il-weltə 'ő őt szándékosan megölte', min nöŋət näns məlmən 'mi (ktsz.) neked kenyeret adunk', löy mənmäl pırnə mä älim jös 'az ő elmente után (part.) megjött a bátyám' stb.*

181. A személyes névmás nyomatékosított és visszaható alakja

181a. A személyes névmás töve a *-ti-* nyomatékosító elemmel és az ehhez járuló, személyre utaló végződéssel a személyes névmás nyomatékosított formáját alkotja. Pl. *nöŋ* ['te'] + *ti* + *n* ['te] magad' stb.

181b. Alakjai:

	Egysz.	Ktsz.	Tbsz.
1. sz.	<i>mäntim</i>	<i>mintimən</i>	<i>məntöy</i>
2. sz.	<i>nöŋtin</i>	<i>nintin</i>	<i>nəŋtin</i>
3. sz.	<i>löŋtil</i>	<i>lintin</i>	<i>ləŋtil</i>

181c. Némely esetben a névmástó *ti* nyomatékösítő partikulával ellátott alakjához a főnév birtokos személyjelezésben használatos birtokos személyjelek kapcsolódnak. (Ez minden bizonynyal újabb, analógián alapuló jelenség.)

	Egysz.	Ktsz.	Tbsz.
1. sz.	<i>māntitīm</i>	(?)	(?)
2. sz.	(?)	<i>nintitēn</i>	<i>nintitēn</i>
3. sz.	(?)	<i>lintitēn</i>	<i>lāytitēl</i>

181d. A személyes névmás nyomatékösített alakjának a jelentése: *a*) alanyi (és tárgyi) funkcióban: 'én magam', 'te magad' stb.; *b*) (? birtokos névmásként) jelzői funkcióban: '(az én) saját ...', '(a te) saját ...', *c*) határozói funkcióban: '(én) egyedül', '(te) egyedül' stb. Példák a nyomatékösített személyes névmás használatára: *māntōy ul litā ār pelākpā nōrēyētāyālōy* '[ezután] mi magunk szanaszét szaladtunk', *lōytil kūm-lūyās* 'maga [az unoka] kiment', *tī pāy lōytil rītālna mānyāl* 'az a fiú saját csónakjával ment', *wisā lōytil mānās* 'Fiza egyedül ment' stb.

Mutató névmások

182. A mutató névmások nemcsak a közelre, valamint a távolra mutatást fejezik ki, hanem azt is, hogy az illető dolog *a*) tárgyi valóságában, vagy *b*) (az adott körülmények között) csak a beszélők tudatában (a beszédben) van jelen.

182. Főnévi mutató névmások

183a. A főnévi mutató névmásoknak két alakjuk van: *a*) önálló (abszolút) és *b*) jelzői (attributív).

183b. A főnévi mutató névmások száma négy, mindegyikük két funkció szerinti alakváltozattal.

183c. A főnévi névmások a dolognak a beszélőkhöz való helyzete szerint a következők lehetnek:

a dolog konkrétága szerint	távolsági viszonyítás szerint	közelre utaló		távolabbra utaló	
		önálló alak	jelzői alak	önálló alak	jelzői alak
konkrét		<i>tīmi</i>	<i>tīm</i>	<i>tomj</i>	<i>tom</i>
elvonatkoztatott		<i>tī</i>	<i>tī</i>	<i>tut</i>	<i>tū</i>

Példamondatok: *tīmi nīpik* 'ez könyv', *tīmi tēy!* 'ezt [a dologt] ide!', *mānnā tīm rīt weryālī* 'ezt a csónakot én csináltam (pass.)', *tīmi āmp, tomj wokj* 'ez kutya, az róka', *tom juy!* 'az a fa [ott]!', *tīm kat tom katnīyāt allēki* 'ez a ház annál a háznál nagyobb', *tīt amāswāl* 'ez [egy férfi egy képen] ül', *tīmi amāswāl, tīt lālūwāl* 'ez [egy képen újjal rámutatva egy férfire] ül, ez [csak beszédben jelzett] áll', *tī lerālī kōtēy jās* '[rajzolás közben] ebből a vonalacsokból kéz lett', *tī katna mas!* 'elég már ezzel a házzal! [mondta a közlő a kat 'ház' szó ragozása-kor]', *mānnā jōyān tām, nōyā malīm tī nīpik* 'ha (amikor) velem jössz, neked adom ezt a könyvet', *kāčēy kāsīnē tī wēr tōyēmī* 'mindenki [tkp. minden ember]

tudja ezt a dolgot (pass.)', *mä onto körtäm ti wer wertä* 'én nem tudtam ezt (tkp. ezt a dolgot) megtenni', *tu täyünä töñ jəm wäljal!* 'ott (tkp. azon a helyen) jó lett volna!', *mä tu möylöy jöyäsəm* 'én arról a helyről jöttem' stb.

183d. A főnévi mutató névmások önálló formái ragozódnak. Ragozásukkor ugyanazokat a ragokat veszik fel, mint a főnevek (l. **130—135.** l.). Például: *timijöy är täs wəsən* 'ebből sokat (tkp. sok árút) vettél', *titinä mänä!* 'ezzel menj!' stb.

183e. Meghatározott helyzetben — alkalmi főnévi funkcióban (pl. elliptikus szerkezetben) — a jelzői alakok is vehetnek fel névszói ragokat. Például: *məli miññä-ki?* — *tim miññä-ki*; illetőleg: *tu miññä-ki*; vagy: a) *timnə*, b) *tomnə*, c) *titinə* 'melyik lábában (van ez vagy az a dolog)? — Ebben a lábában (van) (rámutatva)'; illetőleg: 'abban a lábában (amelyről beszéltünk)'; vagy: 'ebben', 'abban' (konkrétan), 'ebben' (amelyről beszéltünk) stb.

184. Melléknévi mutató névmások

184a. A melléknévi mutató névmások rendszere némiképp eltér a főnévi mutató névmásokétól. Mindössze három alakjuk van:

tamint 'ilyen [mint ez, itt]'

timint 'ilyen [mint valami, ami *tit* (l. **183c**)]'

tumint 'olyan [mint valami, ami *tut* (l. **183c**)]'

Példamondatok: *tamint körasəw nipik wəjä!* 'ilyen (tkp. ilyen alakú, színű) könyvet vegyél!', *mətä täyünə-pə onto kəsli timint əjni!* 'sehol sem találni (pass.) ilyen kislányt [mint én]!', *mä nouwam ontərnə timint tulpuł onto wuyaləm!* 'én [egész] életem folyamán (tkp. életemben) olyan bolondot nem láttam [mint te]!', *töy wäljal töñ timint wer onto wäljas* '(ha) ő élt volna, ilyen dolog nem történt (volna)'; *mä jəm nipikəli täjajaləm, nəñ os mänä tumint nipikəli wəjä!* 'nekem volt [egy] szép kis könyvecském [tkp. bírtam egy jó könyvecskét], te nekem vegyél még olyant (tkp. olyan könyvecskét)!' stb.

185. Határozószói mutató névmások⁹

186. Helyhatározószói mutató névmások

186a. A helyhatározószói mutató névmásokban ugyanaz a szemlélet mutatkozik meg, mint a főnévi mutató névmásokban.

186b. Helyhatározószói mutató névmások:

tət 'itt'

tət 'ott' [ha a hely „valóságosan” jelen van, s arra a beszélő konkrét rámutatással (kézzel, nézéssel, fejbólintással stb.) mutat rá]

töt 'ott' [ha a hely, melyre az utalás történik, csak a beszélők tudatában van meg, s erre a beszélő konkrétan nem mutat rá]

186c. A szóvégi *-t*-re vonatkozólag l. **48.**

186d. A helyhatározószói névmások — részben, a főnévragoktól eltérő végződésekkel — hármas irányulást ('hol?', 'honnan?', 'hová?') fejeznek ki.

⁹ A nyelvtanok egy része a határozószói mutató névmásokat a határozószók körébe sorolja. Nézetünk szerint az általunk is alkalmazott csoportosítás a vahi osztják nyelv rendszerének az említetténel jobban megfelel. Ezért a magunk részéről ezt alkalmaztuk.

136c. Helyhatározószói mutató névmások a) 'hol?' b) 'honnan?' és c) 'hová?' kérdésre:

a)	b)	c)
<i>tət</i> 'itt'	<i>təltəy</i> 'innen'	<i>təy</i> 'ide'
<i>tət</i> 'ott'	<i>təltəy</i> 'onnan'	<i>təyəpə</i>
<i>tət</i> 'ott'	<i>təltəy</i> 'onnan'	<i>təy</i> 'oda'
		<i>təy</i> (təyəpə)
<i>tət</i> '[ott]'	<i>tət</i> '[onnan]'	<i>təy</i> '[oda]'
		<i>təyəpə</i>

136f. Ide tartozik még: *təy* 'át, át a túlsó oldalra, vagy részre'.

Példák a határozószói mutató névmások használatára: *tət kat* 'itt [van egy] ház', *kuntə močə tə wəlwən?* 'meddig laksz te itt?', *min tət jənkəlmən* 'mi (ktsz.) itt játszunk (ktsz.)', *təltəy təy pət unčə!* 'innen menj át [arra az oldalra]!', *təltəy mənəs* 'innen (el)ment', *kəjəpə təy əntə jələs* 'senki sem jött ide', *mə əpimnə təy tujujəm* 'engem apám ide hozott (pass.)', *timi təy!* 'ezt ide!', *təyəpə jəyə* 'gyere ide!', *tət əlas* 'ott feküdt', *tə kəjəyən* 'ott maradt', *tət jəy ətmət wəlwəlt* 'ott az emberek rosszul élnek', *təyəpə kuntə mənələy?* 'oda mikor megyünk?', *təyəpə mənə!* 'menj oda!', *tət əməswəl* '[ott] ül [valahol]', *tət kəjəs* '[ott] maradt [valahol]', *tət təy mən iləpə mənələy* '[onnan] mi tovább megyünk', *kəy təyəpə mənə* 'sokáig kell [oda] menni', *təyəpə əl mənətəy!* '(oda) ne menjete!', *kəltəy jəsən, təyəpə mənə!* 'ahonnan jöttél, oda menj!' stb.

136g. Egyes határozószók előfordulnak ikerítve is: *tət-tət* 'itt-ott', *təyəpə-təyəpə* 'ide-oda', *təyəpə-təyəpə* '[oda]-ide'. Például: *tət-tət kəsələwəl* 'ide-oda [tkp. itt-ott] futkos', *təyəpə-təyəpə əl löyətəjəysilə!* 'ne nézegess ide-oda!', *təyəpə-təyəpə jələwəl* '[oda]-ide járkál' stb.

136h. Ugyancsak ide sorolhatók a következő kifejezések is: *tom pələk* 'túlsó oldal', *tim təyənə* 'itt (tkp. ezen a helyen)' stb. Például: *il-nəwənə tim təyənə jənk wəjəyən* 'régén itt víz volt (a régi mederben)' stb.

137. Időhatározószói mutató névmások

137a. A mutató névmások egyes ragos vagy névutós alakjai időhatározói jelentésűek. Például: *tutnə* '[akkor]'; *tə pərnə* '[azután]' stb.

Példamondatok: *nipik nəyə mənəm tutnə mənə!* '[mikor] a könyvet neked adom, akkor menj!', *tə pərnə emtər kanŋə nək-tələsətə* 'azután (a csónakot) levontatta a tó partjára' stb.

137b. Bizonyos értelemben ide sorolhatjuk azokat az időt jelentő szókapcsolatokat is, amelyekben mutató névmás szerepel. Például:

<i>tim lət</i>	'most' [lət 'idő']
<i>tim kotəl</i>	'ma' [kotəl 'nap; Tag']
<i>tim əl</i>	'idén' [əl 'év']
<i>tompəl kotəl</i>	'holnapután', 'másnap'
<i>tə kotəl</i>	'[aznap]'
<i>tə kotəl</i>	'[aznap]' stb.

Példamondatok: *tim kotəl mə kuləli kat kətəyəsəm* 'ma én majd nem fogtam [egy] halacsát', *mə tim əl kəla jəy pət əntə mənələm* 'én idén még nem megyek haza', *tə kotəl mə təkəjəyləmnə ulə mənəyələm* 'aznap én a hugaimmal (ktsz.) bogycsért mentem' stb.

188. Elvontságot kifejező határozószói mutató névmások

188a. E névmások egyik csoportjának módhatározói jelentése van. E névmások ugyanabból a tőből származnak, mint a melléknévi mutató-névmások:

tati 'így' [mint ez; mutatva]
titi 'úgy' [mint, ami olyan mint *timint*]
tuti 'úgy' [mint, ami olyan mint *tumint*]

Példamondatok: *tati wəri!* 'így csináld!', *kojnə tati wəri?* 'ki csinál így (pass.)?', *titi kəncəysa!* 'úgy írj! [mint az osztályban egy másik, a jó tanuló]', *möyi säyət titi wəri?* 'hogyan készül ez így (pass.)?', *olla kumpə titi jəkiləwəlt, təwəlt* 'a nagy hullámok [a tengeren] [csak] úgy járnak, zúgnak [— mondja]', *perəy kəsə tön titi əntə kötəkəs!* 'más ember így nem csinált (viselkedett) volna!', *mə tuti noməysilləm: löy iy kəsəs* 'én úgy gondoltam: ő medvét talált', *tuti atəs ...* 'így szólt ...', *nön tuti əl kütkä!* 'te így [azaz: rosszul] ne viselkedj!' stb.

188b. Egy alkalommal előfordul *tutikə* 'így, akképp' alak is.

188c. Névtűs szerkezettel: *tim säyət* 'így, ily módon', *ti säyi* '[így]' stb. Például: *ti säyi, tulpul, nönət ilə onəltəsi!* 'így, bolond, téged megtanítottak (pass.)!' [ti. veréssel]' stb.

188d. Okhatározói szerepben fordul elő a *tuta* '[ezért]' (*tutati* ua.) ragozott névmási alak. Például: *löy əntə jös, tuta mən möyöli werlöy?* 'ő nem jött [el], ezért mi mit csináljunk?', *mə tutati cəkə pəltəmsəm* 'én ezért nagyon megijedtem' stb.

Kérdő névmások

189. Főnévi kérdő névmások

189a. Két főnévi kérdő névmás van: a) *koji* 'ki, kicsoda', mely személyre és b) *möyöli* 'mi, kicsoda', mely állatokra, egyéb élő avagy élettelen dolgokra vonatkozik.

189b. A főnévi kérdő névmásnak — a főnévhez hasonlóan — egyes, kettős és többes számú alakja van: *koji* 'ki, kicsoda', *kojyan* 'kik (ktsz.)', *koji* 'kik', illetőleg *möyöli* 'mi, kicsoda', *möyöliyan* 'mik (ktsz.)', *möyöli* 'mik'.

189c. A főnévi kérdő névmás a mondatban ugyanazt a mondatrészi szerepet töltheti be, mint a főnév. Ragozása is a főnév ragozása szerint (l. 132 l.) történik. Lehet névtűje is.

189d. A főnévi kérdő névmásnak főnévi (birtokos) jelző szerepében a jelentése: (*koji*) 'kinek a', (*möyöli*) 'minek a'.

Példamondatok a főnévi kérdő névmások használatára: *tim kötnə möyöli?* 'ebben a kézben mi [van]?', *nön koji tinisən?* 'te kit adtál el?', *kojəy jəsən?* 'ki [vé] lettél [mi a foglalkozásod]?', *tim juy möyölika jəwəl?* 'ez a fa mi (vé) lesz?', *möyölijəy litot köpərtəyəsən?* 'miből főztél ebédet?', *möyöliyə put werwən?* 'miben főzöl?', *timi koji nipik?* 'ez kinek a könyve?', *koji pəc wəsən?* '(te) kinek a családjából [való] vagy?' stb.

189e. A *möyöli* 'mi, kicsoda' főnévi kérdő névmás előfordul indulatszóként is: *möyöli, nön tuləy-puləy jəsən?* 'mi, te bolond lettél?', *möyöli, tə?* 'nos, mi?' stb.

189f. Némely esetben, főként ragozott alakjaiban főnévi jellegű a *möyi* névmás is. Jelentése: 1. 'mi (főnévi)', 2. 'milyen (melléknévi)'. (L. alább.)

190. Melléknévi kérdő névmások

190a. A melléknévi kérdő névmások a következők: *möyi* 'milyen', *məli* 'melyik', továbbá: *möyaləŋ* 'milyen', *möyi kōrasəw* 'milyen színű (tkp. mi, milyen alakú)'; *koji kōrasəw* 'kire hasonlít (tkp. ki alakú)' stb.

190b. A *məli* 'melyik' névmásnak van számnévi használata is (l. alább).

190c. A melléknévi kérdő névmások a mondatban — a határozóit kivéve — ugyanazt a szerepet töltik be, mint a melléknevek. (Hasonlóképp a számnévi kérdő névmások is. L. alább.)

Példamondatok: *nōŋ əŋkin möyi nempə-ki?* 'a te anyád milyen nevű?', *tim təs möyi tinnə-ki?* 'ez az áru mennyibe kerül (tkp. milyen árban van)?', *nōŋ məli ləkər tuyasən?* 'te melyik szánt hoztad?', *nōŋ möyaləŋ werwəs werwən?* 'te milyen munkát végzel (tkp. csinálsz)?', *möyi kōrasəw jernəs?* '[ez] milyen színű ruha?', *nōŋ koji kōrasəw wəsən?* 'te kire hasonlítasz (tkp. te ki alakú vagy)?' stb.

191. Számnévi kérdő névmások

191a. Viszonylag kevés számnévi kérdő névmás ismeretes: *mətkörət* 'hány', *məli* 'melyik'.

Példamondatok: *mətkörət čas?* 'hány óra [van]?', *nōŋ mətkörət al təjawən?* 'te hány éves vagy (tkp. hány évet bírsz)?', *mətkörət ik ontər?* '[ő] hány hónapos?' stb.

192. Határozószói kérdő névmások

192a. A helyet és időt jelentő határozószói kérdő névmásokban ugyanaz az irányhármasság fejeződik ki, mint a helyhatározói mutató névmásokban (l. 186d).

193a. Helyet jelentő határozószói kérdő névmások: a) *kot* 'hol', b) *kolləy* 'honnan' és c) *köl*, *köləpa* 'hová'.

Példamondatok: *ko səhwəl?* 'hol hallatszik?', *nōŋ ilən ko wəlyalən?* 'te előbb (régén) hol éltél?', *nōŋ kolləy nowtan?* 'te honnan származol?', *tim əntəw köl werlən?* 'ezt az övet minek (tkp. hová) csinálod?' stb.

193b. Ide tartozik a *möyi təyi* 'hol (tkp. mi helyen)' kifejezés is.

193c. A *kot* 'hol' kérdő névmás állítmány is lehet. Ebben az esetben felveszi a *-ki* állítmányi partikulát. (A *-ki/-ki* partikulára vonatkozólag l. 223.) Két vagy több (lélektani, logikai) alany esetében a kérdő névmás állítmányi alakja kettős, illetőleg többes számú.

kotəki? 'hol van [ő]?'

kotəkiyən? 'hol vannak [ők, ktsz]?'

kotəkijatə(t)? 'hol vannak [ők, tbsz.]?'

Például: *mə lopəm kotəki?* 'a kabátom hol van?' stb.

194. Időt jelentők: a) *kuntə* 'mikor', b) *kuntəy* (*kuntəy*) 'mióta' és c) *kuntə močə(t)* 'meddig'; továbbá: *mətlətnə* (*mətlənə*) 'mikor'.

Példamondatok: *təyəpa kuntə mənləy?* 'oda mikor megyünk?', *nōŋ kuntəy tə wəlwən?* 'te mióta laksz itt?', *kuntə močə nōŋ tə wəlwən?* 'meddig (fogsz) te itt lakni?', *mətlətnə ləwətkəs?* 'mikor esett az eső?' stb.

195. Elvont jelentéstartalmat — a) módot, b) okot-célt — kifejezők:

a) *kötə* 'hogyan, mint, mit', *möyi səyə* (*səyi*) 'hogyan, mint, mi módon', b) *möyölə(t)* 'miért, mire, minek, mi célból', *möyə(t)* ua.

Példamondatok: *mə tə kötə jələm-kələm imimnəti?* 'hát, mit (tkp. mint) [csináljak] az én rossz öregasszonyommal?', *möyi səyə* *liti wəri?* 'hogyan készül ez így (pass.)?', *nōŋ pəyətə iki, mənə möyi səyi löyətəlwən?!* 'te pisz-

kos öreg, velem hogyan veszekszel [hogyan merészszel veszekedni]?!', *möyölä jokän amâswân?* 'miért ülsz otthon?', *nöñ möyölä jöšän?* 'te miért (mi célból) jöttél?' stb.

Vonatkozó névmások

196. A vonatkozó névmások azonosak a kérdő névmásokkal. E névmások is — a mutató és a kérdő stb. névmásokhoz hasonlóan — lehetnek a) főnéviek, b) melléknéviéek stb.

197. A vonatkozó névmások szórendje kötött: a mondatban mindig az első helyen állanak. Kérdő mondatban sohasem fordulnak elő.

198. A vonatkozó névmásokat a kérdő névmásokkal való alaki egyezésük miatt nem soroljuk fel, csak használatukat mutatjuk be néhány példamondatban.

Mondatok a vonatkozó névmásokra és használatukra: *koji äntä ropiltä-wäl, äntä liwâl* 'aki nem dolgozik, nem eszik [ne is egyék]', *möyöli mänä maswâl — tu majiyiläyäs* 'ami nekem kell, azt [nekem] adta', *kolläy jöšän, töyäpa mänä!* 'ahonnan jöttél, oda menj!', *köläpa külim, töyäpa mänäti* 'ahová küldöm, oda menjen', *kuntänö hänikijät töyönä järkawält . . .* 'amikor a gyermekek a tűzzel játszanak . . .', *möyölä kojämpin, nöñä malim* 'amit akarsz (tkp. amiért akarsz), [azt] neked adom' stb.

Határozatlan névmások

199. Két csoportjuk van, melyek mindegyikén belül a névmások lehetnek a) főnéviek, b) melléknéviéek stb.

200. A tulajdonképpeni határozatlan névmások a következők: *matäli* 1. 'valami', 2. (?) 'valamilyen', *metä* 'valamilyen, (?) valami' stb.

Példamondatok: *matäli käšän täm mänä tityta!* '(ha) valamit találsz, akkor szólj nekem!', *löy matäl tin mä wätä peltämyäsäm* 'ötöle (tkp. az ő) bármilyen váltságdíjat venni félttem', *kulälj matä kölp äntä titywâl* 'a halacska semmit sem (tkp. valami szót sem) szól', *metä täyöja päñi!* 'tedd valahová (tkp. valami helyre)!', *wäri matä säyi, äntä nöñ werän!* 'csinálj (téggy) bármint, (ez) nem a te dolgod!' stb.

201. Ha a vonatkozó névmásokhoz *-käm* nyomatékosító elem csatlakozik, akkor ez a névmással kifejezett személy vagy dolog határozatlan (nem-meghatározott) voltát fejezi ki. A *-käm* nyomatékosító elem mindig a névmás ragozott (vagy zéró-morfémával ellátott) alakjához járul, és hangrendileg sohasem illeszkedik.

202. Példák a *-käm* elemmel szerkesztett határozatlan névmásokra és használatukra: *männö koji-käm löyä majälsj?* 'én valakit neki ajándékoztam (pass.)?', *män sajw tältöy möyalän-käm jay jöyäsät* '(amikor) halásztunk (part.), valamilyen emberek jöttek', *ko-käm pečäyälte sätwäl* 'valahol borjúbögés hallatszük', *kuntä-käm mä wačpa mänäm* 'én valamikor a városba mentem', *möyi-käm säyi äj öyälinä uyšloy jöyälti* 'valahogyan egy kislány [öt] fejen ütötte (pass.)' stb.

Tagadó névmások

203. Ha a tagadás a névmással kifejezett dologra vonatkozik, a névmáshoz *-pə/-pə* partikula járul, s ez a névmást tagadó jelentésűvé teszi. (A *-pə/-pə* partikuláról l. **223.**)

204. Példák a névmások tagadó jelentésben való használatára: *kojípə təy əntə jölə* 'senki sem jár (tkp. jön) ide', *mətəl'ipə əntə wusəm* '[én] semmit sem láttam', *mə kuntəpə əntə jokən wəlyaləm* 'én sohasem éltem otthon' stb.

Általános névmások

205. Az általános névmások száma viszonylag csekély: *əjnəm* 'mind', *kəčəŋ* 'mindenegyed', *pə* 'más' stb.

Példamondatokban: *məynə jəm werə pitəŋ jay əjnəm jəmə wələkətəwəlt* '[ha] a földön béke lesz, [akkor] az emberek mind jól fognak élni', *kəčəŋ kəsənə ti wer tənəmti* 'minden ember tudja (ismeri) ezt a dolgot (pass.)' stb.

206. Közvetve ide tartoznak még a következők is: *əjətən* 'egyik (kettő közül)', *əj kupil* 'egyik (tkp. egy ember)', *əj kəsipə* 'senki (tkp. egy ember sem)', *tompil* 'más, másik', *tompilot* 'másik (tkp. más dolog, valami)' stb. Például: *əjətən kənər wəlyal, tompilot ləras wəlyal* 'egyikük (kettő közül) szegény volt, a másik gazdag volt', *əj kəsənə-pə əntə löyə jəyəyli* 'senki sem találta el őt (pass.)' stb.

A határozószók

207. A határozószók köre a vahi osztják nyelvjárásban meglehetősen nagy. A határozószóknak három csoportja van aszerint, hogy a határozószó a) helyet, b) időt vagy c) valamely elvontabb körülményt (pl. módot, állapotot stb.) fejez ki.

208. A határozószóknak — miként némely névmásoknak is — sajátos ragozási rendszerük van. E ragozási rendszerben néhány, a főnévi ragozásból származó végződés is helyet kapott, melynek következtében gyakran párhuzamos alakok keletkeztek.

209. Helyet jelentő határozószók

209a. A helyet jelentő határozószókban is kifejezésre jut az egyes névmásoknál már említett irányhármasság (l. 186d stb.).

209b. Határozószók a) 'hol?', b) 'honnan?' és c) 'hová?' kérdésre:

a)	b)	c)
<i>kəmən</i> 'kívül, kint'	<i>kəməlt</i>	<i>küm</i>
	<i>kömöy</i>	<i>kümpə</i>
<i>jokən</i> 'otthon'	<i>jokəlt</i>	<i>joy (jok)</i>
		<i>joypa</i>
<i>nomən</i> 'fent'	<i>noməlt</i>	<i>nuy (nuk)</i>
<i>nomənnə</i>	<i>nomoy</i>	<i>nuypa</i>
<i>ilən</i> 'elől'	<i>iləlt</i>	<i>ilə</i> 'előre, tovább'
<i>ilənnə</i>		<i>iləpə</i>
	<i>koyəlt</i> 'messziről, távolból'	
		<i>utə, utəpa</i> 1. 'a vízből, a víztől a partra', 2. 'a parttól el, be a szárazra'
		<i>nik (niy)</i> 1. 'a partra', 2. 'ki valahonnan'

209c. Egyéb, helyet jelentő határozószók: *partäy* 'vissza; hátra'; *töy* 'el, félre' stb.

Példamondatok: *löy jokên antä wälyal 'ó* nem volt otthon', *nipik nomoy il-körpäs* 'a könyv felülről leesett', *çoyilwäs söjñäti nuy titi mänwält* '[a hullámok] süvöltés zajával fel [csak] úgy csapnak (tkp. mennek)', *wär wermöyä partäy emtär kanña jösöy* '[miután] a halfogó rekesztéket megcsináltuk (part.), visszafelé jöttünk a tó partjára' stb.

209d. A 'honnan?' kérdésre felelő határozószók gyakran prolatívuszi jelentésűek. Például: *nomäl löyehwäl* '[a madár] fent repül' stb.

209e. A helyet jelentő határozószó előfordul állítmányként is. Például: *kömänäki* '[ó] kint van', *nomänäki* '[ó] fent (felül) van' stb.

209f. Néhányszor előfordul a következő szerkezet-típus is: *lampi päsän nomänänä lajakkal* 'a lámpa az asztal fölött lógott' stb.

210. Időt jelentő határozószók: *älön* 'reggel', *çimäl* 'kis ideig', *ajlät* 'egyszer, valamikor' (tkp. egy idő), *ajpä* 'egyszer', *ilnowät* 'régen' (tkp. elő-kor), *ilän* 'régen', *it* 'most', *itän* 'este', *jälö* 'korán', *jöyän* 'éjjel', *jöyän-kotloy* 'éjjel-nappal', *koy* 'sokáig tartó', *koyän* 'régen', *kotloy* 'holnap', *löñän* 'nyáron', *mälakotäl* 'tegnap', *pälänä* 'néha' (tkp. más időben), *töyän* 'télen' stb.

Példamondatok: *ilän täl ärki jay wälyalt* 'régen itt sok ember élt (tbsz.)', *it!* 'most! [rögtön]', *mälakotäl jälä patkälakatayäl* 'tegnap korán kezdett sötétedni (esteledni)', *koy täyäpa mäntä maswäl* 'sokáig kell oda menni' stb.

211. Elvont körülményt kifejező határozószók: *äjält* 'lassan', *äjältäy* 'lassan (lassabban)', *çökä* 'nagyon', *çökin* 'alig', *jäkti*: *j. täl-* 'hajánál fogva híz', *komtay* 'hanyatt; lefelé, lefordítva', *kuntay* 'hanyatt; háton', *mülnäm* 'váratlanul, véletlenül', *mörti* 'teljesen', *nula* 'együtt', *wänna* 'gyorsan', *wiynat* 'szándékosan' stb.

Példamondatok: *min äjält mänlän* 'mi (ktsz.) lassan megyünk (ktsz.)', *äjältäy mänä!* 'lassabban menj!', *kaläywil uyäl komtay çöçmin tu köl tyyäs . . .* 'az unoka fejét lehajtva így szólt . . .', *ämpnä kul mörti nuy-lisi* 'a kutya a halat teljesen megette (pass.)', *wänna putäylin kulna teläl jaskän* 'az [ó, ktsz.] edényeik (ktsz.) gyorsan tele lettek hallal' stb.

A névutók

212. Eredetükre nézve főnevek, melyek valamely általánosabb jelentéskörüknel fogva (pl. 'köz', 'hosszúság', '(vmi) belső rész(e)' stb.) alkalmasak bizonyos elvontabb viszonyítás kifejezésére. Funkciójukat tekintve „ragok” (olykor „képzők”), szerkezetileg az előttük álló főnévvel „összetett szót”, pontosabban szó szerkezetet alkotnak. A névutós szó szerkezet a mondatban mindig valamely hely-, idő- vagy módhatározó. Például: *uj* 'vmi alatti rész, tér': *päsän uj-* 'az asztal alatti tér' [*päsän* 'asztal']. Pl. *päsän ujoy niy-wiyla!* 'gyere ki az asztal alól' stb.

213. A névutóknak két csoportjuk van: a) a tulajdonképpeni névutók (oly régi, megkövült ragos szók, melyek ma már csak névutói szerepkörben használatosak), b) névutóként használatos (vagy használható) főnevek (azaz: olyan főnevek, melyeknek eredeti főnévi jellegük — a névutói mellett — mindmáig megmaradt). A két csoport között éles határvonalat vonni nem lehet.

a) Tulajdonképpeni névutók:

kőyat 1. 'vmin végig', 2. 'vmi hosszát', *močət* (*močə*) '-ig', *səyət* (*səyē*, *səyət*) 1. 'vmi módon', 2. 'vki szerint' stb.

A tulajdonképpeni névutók külön esetragot nem vesznek fel. Abban az esetben viszont, ha a névutó személyes névmás után következik, a névutóhoz birtokos személyrag járulhat.

Példák a tulajdonképpeni névutók használatára: *joyən kőyat rət jőwal* 'a folyón (tkp. a folyón végig) csónak jön', *tom puγəl močət mənləm* 'addig a faluig megyek', *kəsī tur səyē töləγkas* '[a hal] emberi hangon (tkp. ember torok mód) szólt', *mā nin səyətən wəsim* 'én ti (ktsz.) szerintetek csináltam' stb.

b) Névutóként használatos főnevek:

čənə 'vmi mögötti tér', *yor* 'vmivel szemben levő rész', *kanəh* 'vminek a széle', *kas* 'vmi mögötti tér, rész', *kət* 'vmi köze (időben is)', *məyəl* 'helyett (átv. értelemben is)', *oytī* 'vmi felső része, felülete', *ontər* 'vmely időtartam, időtartamon át', *pelək* 1. 'vmi oldala, felé', 2. 'táj, rész'; **pətə* (? *pətə*) 'miatt', *pīr*: *pīrnə* 'vmi után (időben)', *pəhəl* 'vmi mellett levő vmi hely', *pənak* 'vmi előtti tér', *təyē* 1. '(igenevekkkel) -ás, -és', 2. '(névszóval) -ság, -ség'; *uj* 'vmi alatti tér, rész' stb.

214. A névutós szerkezetben névutóként használatos főnevek főnévi természetüknek megfelelően ragozódnak, illetőleg vehetnek fel birtokos személyjeleket.

215. A névutós szó szerkezeteknek két fő típusa van, aszerint, hogy a szó szerkezet első tagjának a végződése: I. zéró-morféma vagy II. valamely rag. Az I. típusban a zéró-morféma vagy puszta névszótői, vagy birtokos személyjeles alak. A további típus-besorolás a szó szerkezet második tagja szerint történik. A névutós szerkezet első tagja lehet melléknévi igenév is. Ezek — mint névutós szerkezetek — semmiben sem különböznek egyéb névszós szerkezetektől.

216. Gyakoribb névutós szó szerkezeti típusok:

I. Az első tag zéró-morfémával:

1. az első tag puszta névszótő (igenév):

a) a második tag puszta névszótő (zéró-morféma): *kołəl ontər nəhə kənsəmən* 'egész nap kerestünk (ktsz.) téged', *mətkörət ik ontər?* 'hány hónapos [ő]?', *məh pütəkəli lulpənītə təyē koləntəyələγ* 'mi hallgattuk a madarak éneklését (tkp. éneklő helyét)' stb.

b) a második tag birtokos személyjeles: *nəh məyələn kojē jőwal?* 'te helyetted ki jön?', *nəh pətən əhkimnə mənt löyətəltəs* 'te miattad anyám engem megszidott' stb.

c) a második tag ragozott: *ləy kat kasnə lałwəl* 'ő a ház mögött áll', *jukkən kətə mənə!* 'a fák (ktsz.) közé menj!', *məl taras uja mənəs* '[a hal] a mély tengerbe ment [alá]', *nəh məyələ kojē jőwal?* 'te helyetted ki jön?', *kəčəy mīh oytījoy wəjī!* 'a kést vedd [el] a ládáról!' stb.

d) a második tag birtokos személyjeles ragozott alak: *iy mā jurəma jəyəl* 'a medve szembe jött velem', *ləy mā mīhəm oytīja əlītəs* 'ő az én ládámra feküdt', *ləy məyələl əłyl jəs* 'ő helyette a bátyja jött', *nəh oytīnoy wəsəy löyləs* 'feletted egy kacsra röpült' stb.

2. Az első tag birtokos személyjeles:

a) az első tag névszó: *mā nowtam ontərnə limint tulpuł əntə wuyələm* 'én [egész] életemben ilyen bolondot nem láttam [mint te]!', *ləy səyləl məyələnə ərki təs wəs* 'ő a bőreiért [cserébe] sok árut vett' stb.

b) az első tag igenév vagy igeneves szerkezet: *limöy pürnê welit löyötajätü mänyälöy* 'miután ettünk (part.), elmentünk a rénszarvasokat megnézni', *löy mämmäl pürnê mä ätim jös* 'miután ő elment (part.), megjött a bátyám' stb.

II. Az első tag ragozott (s ragozott a második is): *məŋ mälakotäl katäl peläkne wäljalöy* 'mi tegnap a házban [bent] voltunk', *məŋ it katloy peläkne wäsöy* 'mi most a házban bent vagyunk' stb.

Két érdekes, ritkább példa: *lampi päsän n o m ä n n ä lajəkkal* 'a lámpa az asztal fölött lógott', *mä nöŋ k ö r a s a wäsən* 'én terád hasonlítok (tkp. én a te a l a k [od]ra vagyok)'.

A módosító szók, partikulák

217. A beszélőnek a mondat valóságtartalmára vonatkozó állásfoglalását fejezik ki: *köč* 'bár; bár még', *älitə* 'is, szintén', *os* 'még', *mərem* 'csak, csupán', *löyapə* 'valószínűleg', *willä* 'mint' stb.

Például: *nämsanəki, köč ökaməki* 'okos, bár még kicsi', *költəy löyapə jəm kotäl werwəl* 'holnap, bizonyára, jó napot [időt] csinál [ti. az ég-isten]'; *mä rütim willä kat!* 'az én csónakom mint [egy] ház [oly nagy]!' stb.

218. A módosító szók közül a legfontosabb szerepet a helyeslést, a tagadást, illetőleg a tiltást kifejező szók töltik be.

219. A helyeslés, egyetértés kifejezése ritkábban a) *käm* 'igen' nyomatékosító szóval,¹⁰ gyakrabban b) a megfelelő mondatrész ismétlésével történik. Például: *nöŋ patlujən?* — *patlujəm* 'te fázol? — fázom' stb.

220. A tagadást az *əntə* 'nem' és az *əntim* 'nincs' szók fejezik ki. Az *əntim* szó abban az esetben használatos, ha valamely 3. személyű dolog jelen idejű létének (tartózkodásának stb.) a tagadására kerül sor. Ebben az esetben az *əntim* 'nincs' szó az alany számának megfelelően egyes (*əntim, əntiməki*), kettős (*əntiməkən*), illetőleg többes számi (*əntimät*) alakot vesz fel.

Példamondatok a tagadásra: *kojə əntə ropältəwəl, əntə liwəl* 'aki nem dolgozik, nem eszik [ne is egyék]', *nöŋ patlujən?* — *əntə* 'te fázol? — nem', *tim al är ul wäljal?* — *əntə, kyäl* 'ebben az évben sok bogyó volt? — nem, kevés', *tim al ul wälwəl?* — *ul əntim* 'ebben az évben bogyó [jó bogyótermés] van? — nincs (tkp. bogyó nincs)'; *rüt jokən əntiməki* 'otthon nincs csónak', *məŋ ämpəylöy jokən əntiməkən* 'a mi kutyáink (ktsz.) nincsenek otthon', *mä ähüläm jokən əntimät* 'az én leánytestvéreim nincsenek otthon' stb.

221. A tiltás kifejezésére — felszólító módbeli igealak mellett — az *äl* 'ne' szó szolgál. Például: *löyəpa äl mənä!* 'oda ne menj!', *nöŋ tuti äl kütkä!* 'te így ne viselkedjél!' stb.

222. Módosító szó jellegűek a *täm* 1. 'akkor, ekkor (valamivel egy időben)', 2. 'akkor, tehát' és a *töŋ* 'volna' jelentésű szók. Például: *mä täm mənäm* 'én akkor [egy idő múlva] megyek', *mətäli käsən täm mənä tija!* 'ha valamit találsz, akkor szólj nekem!', *mä töŋ os mənəm* 'én szintén elmentem volna', *löy wäljal töŋ timint wer əntə wäljas* 'ha ő élt volna, ilyen dolog nem történt (lett) [volna]' stb.

¹⁰ A *käm* szó eredeti használatát jól mutatja a következő mondat: *mevi kasnə käm tələkətəyäl* '[egy] folyókanyarulat mögött [kutyánk] erősen (nagyon) felugatott'.

223. A módosító szók körébe tartoznak a módosító szócskák (a partikulák):

a) Állítmányi partikula: *-ki/-ki*. Az állítmányi partikula névszók állítmányi használatát jelöli, s egyaránt járulhat ragos, ragozatlan vagy birtokos személyjellel ellátott névszóhoz. Például: *mā təkājām mā kōrasəwəmā-ki* 'a húgom hasonlít rám (tkp. az én alakom [van])', *tīm tās möyi tinnā-ki?* 'ez az áru mennyibe kerül (tkp. milyen árban [van])?', *tīm pečkān čəka tinəŋəki* 'ez a puska nagyon drága', *tom kat jəməki tīm katoy* 'az a ház jobb (tkp. jó) ennél a háznál', *mā lopīm kotəki?* 'a kabátom hol [van]?', *kōmənəki* '[ő] kint [van]', *mā ānim jokən əntiməki* 'az én leánytestvérem nincs otthon' stb.

Az állítmányi partikula, ha az alany kettős, illetőleg többes számú, felveszi a kettős, illetőleg a többes szám jelét. Pl. *jernäs möyi kōrasəwəki?* 'a ruha milyen színű?' [egysz.], *lin mā kōrasəwəməkiyən* 'ők (ktsz.) rám hasonlítanak (tkp. az én alakomúak; ktsz.)', *ləy mā kōrasəwəməkiyat* 'ők (tbsz.) rám hasonlítanak (tbsz.)' stb.

b) Nyomatékosító partikula: *-ti/-ti*. Névszóragos alakokhoz (*-ā/-a*, ? *-nüt/-nat*), némely névszótóhoz (pl. **ā* 'egy' stb.), valamint a főnévi ige-névhez járul. Pl. *lōy jəŋkət(i) mənəs* 'ő vízért ment', *ətīl wəsəy weliyən* '[ő] csak egy vadkacsát ölt meg', *mā onəltəyətə katpa mənətī əntə kojəm* 'én iskolába menni nem akarok' stb.

c) Nyomatékosító partikula: *-pə/-pə*. Mind névszóhoz, mind igéhez járulhat. A partikula névszóval kapcsolatban 'szintén' jelentésű, igével kapcsolatban pedig feltételeességet fejez ki. Pl. *katpə wəkkəliyən* 'a ház szintén leégett', *māmpə* (< **mān-pə*) *mənəm* 'én szintén megyek', *mānna nōŋəpə wuyəlujən* 'én téged szintén láttalak (pass.)', *mānna təy tuyəsipə* 'én ide hoztam volna (pass.)' stb.

224. A *-pə/-pə* partikulának a névmásokban való használatáról l. **203.**

225. Partikulaként használatos a *kām* nyomatékosító szócska is. Pl. *mā kuntə-kām wəjuyəm* 'én valamikor elaludtam' stb.

Névmási használatáról l. **202.**

A kötőszók

226. Az osztják nyelv általános mondatszerkesztési módja a jelöletlen mellérendelés. A kötőszók száma meglehetősen csekély.

227. Tulajdonképpen kötőszó mindössze egy van: *pāni* 'és'. Gyakran 'és' jelentésben használatos az *os* 'meg' jelentésű szó is.¹¹ Például: *juy pāni kat aməsləyən* 'a fa és a ház [együtt] vannak', *kaləyplnə rit nuk-kəmləytəstə pāni ləlpamə pānsətə* 'az unoka a csónakot felfordította és ülőhelyet tett (bele)'; *werkə, annj, tətjanj os mā ritna mənəyələy* 'Verácska, Anna, Tatjana és (meg) én csónakon mentünk', *əj pāni os pələk* 'másképp (tkp. egy és meg fél)' stb.

228. Névmások — a vonatkozó névmások — gyakran fordulnak elő kötőszói funkcióban, többnyire alárendelő mondatszerkezetben. Például: *kojə əntə ropiltəwəl, əntə liwəl* 'aki nem dolgozik, nem eszik [ne is egyék]', *kolləy jösən, tōyəpə mənə!* 'ahonnan jöttél, oda menj!', *kuntənə tōŋ mā mənəyələm, tutnə tōŋ lōyən mənə kəskəl* 'ha (amikor) én elmentem volna, akkor ő engem megtalált volna', *lōy əntə jös, mətī* [= *mōyətī*] *əpəl tewərsəy jəyiyən*,

¹¹ Az *os* szó előfordul nyomatékosító jelentésben is: *mā os larjakpa mənəm* 'én Larjakba még elmegyek' [egyszer már volt ott]; *mā tōŋ os mənəm* 'én szintén elmentem volna!' stb.

tuta mən möyöli werlöy? 'ő nem jött [el], mert apja meghalt, ezért mi mit csináljunk?' stb.

229. Páros kötőszók: *ajətan (ajətəl) . . . tompıl ot* 'egyik . . . másik'; *aj kupıl . . . tompıl ot* ua. stb. Például: *aj kupıl rıt werwəl, tompıl ot luw werwəl* 'az egyik [ember] csónakot készít, a másik evezőt készít' stb.

230. Bizonyos értelemben „kötőszó” funkciót tölt be a kettős szám is. Például: *imyan-ikkən əllə katnə wəlsəyən* 'az öregasszony és az öregember [egy] nagy házban laktak' stb.

Az indulatszók

231. A valóságos indulatszavakon kívül ide soroljuk az állathívó, állatbecéző szókat is:

a) indulatszavak: *jəkəja!* 'ó' (együttérzést, sajnálkozást fejez ki), *ka!* ua. (pl. ha egy gyerek elesik); *kəš (kəš)*! 1. 'csönd! (intés)'; 2. 'na! (figyelemfelkeltés); *ojəy!* 'aj!' (a fájdalom kifejezésére); *oy!* 'ah!' (bosszankodás, meghökentést fejez ki) stb.

b) *kət:* *kət, kət, kət . . .* '(kutyahívogató)' stb.

Példamondatok az indulatszavak használatának a bemutatására: *jəkəja, iki kənl'ikintəyas* 'ó, az öregember megijedt', *kəš, əl tələ!* 'na, ne kiálts!', *kəš, təy lıyü!* 'na, nézz ide!', *ojəy, kət čəyallujəm!* 'aj, hogy fáj [nekem]', *oy, əntə tənəmtələm!* 'ah, nem tudom!', *ulə, kaləy, möyi məypələkpə mənləmən?* 'no, unoka, merrefelé megyünk (ktsz.)?' stb.

GULYA JÁNOS